

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Det här verket har digitaliserats i ett samarbete mellan Litteraturbanken och universitetsbiblioteken i Göteborg, Lund, Umeå och Uppsala.

Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den tolkade texten kan innehålla fel.

Därför bör du visuellt jämföra den tolkade texten med de scannade bilderna för att avgöra vad som är riktigt.

Om du anser dig ha upphovsrätt till detta material, ber vi dig vänligen kontakta Göteborgs universitetsbibliotek.

The digitisation of this work is a collaboration between The Literature Bank and the university libraries in Gothenburg, Lund, Umeå and Uppsala.

All printed text is OCR processed into machine readable text. This means that you can search the document and copy its text. Older documents with print in poor condition can be hard to process and may contain errors. Compare the interpreted text visually to the scanned image to determine what is correct.

If you believe you own the copyright to this work, please contact the Gothenburg University Library.

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

LUNDS
UNIVERSITET

UPPSALA
UNIVERSITET

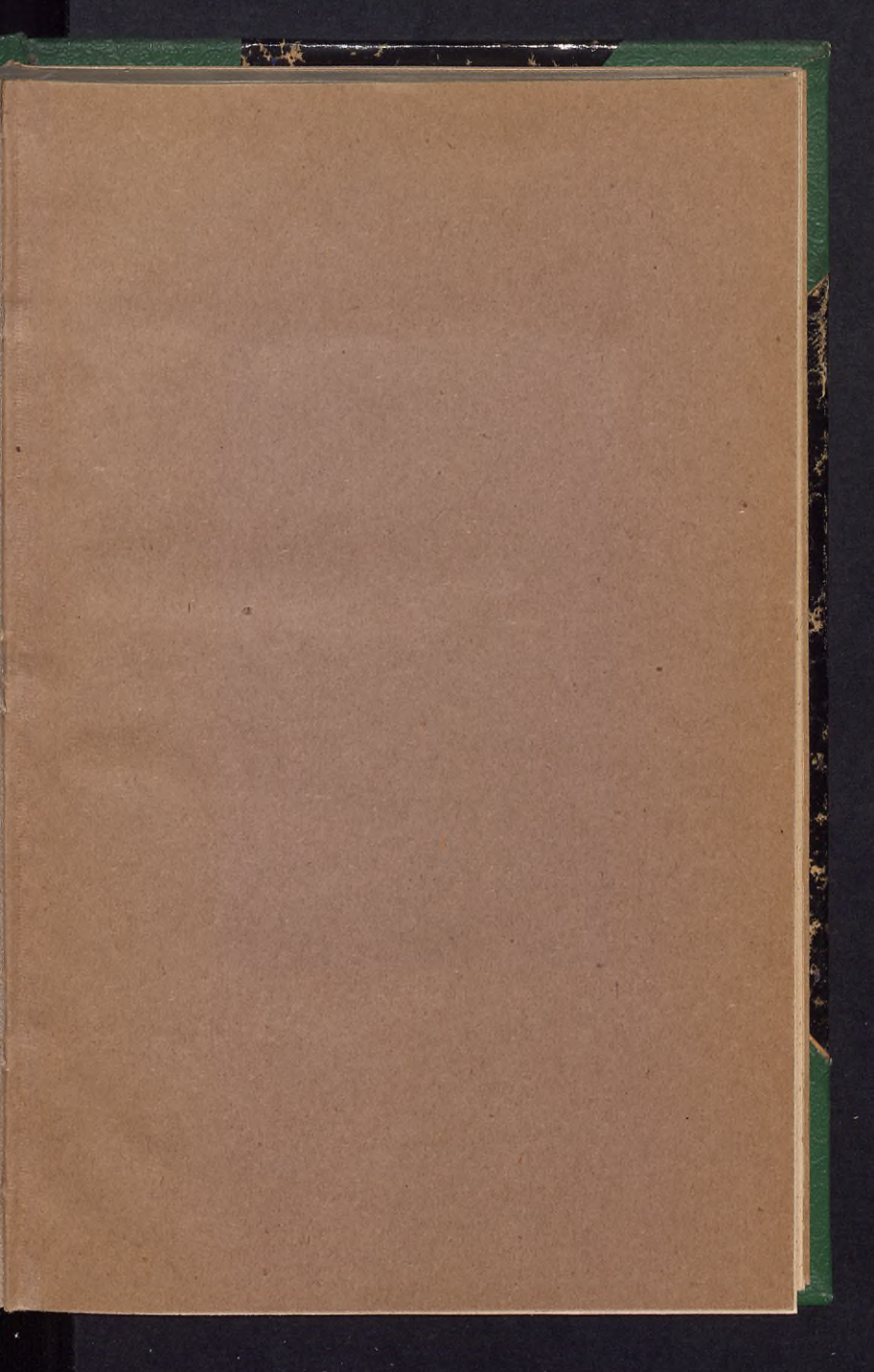
100

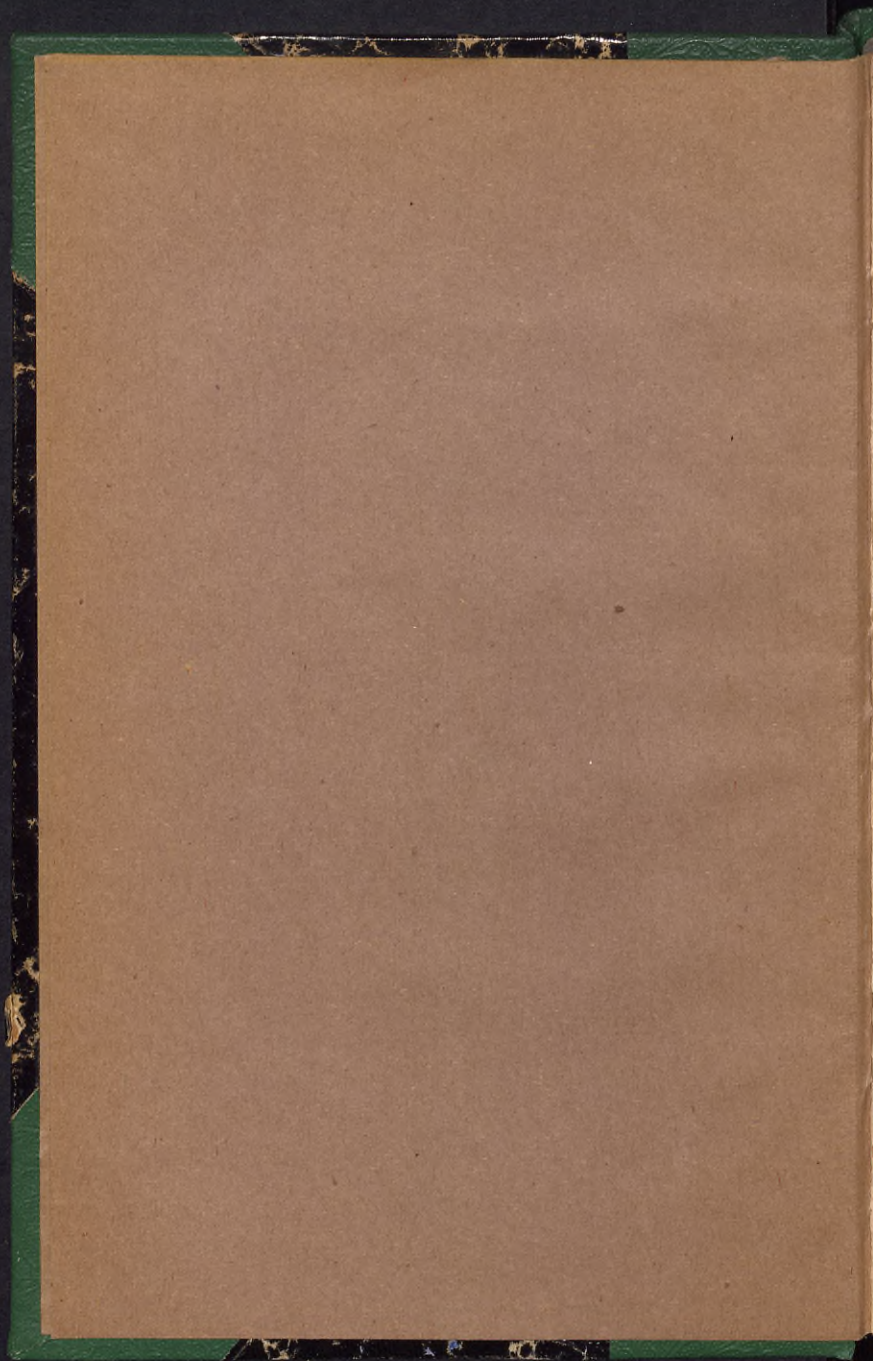
TRANEMÅLA
SAMLINGEN

SKÄNKT TILL
GÖTEBORGS
STADSBIBLIOTEK
AF
AUGUST RÖHSS

Sanningskär.

Uppfostrare tillegnad

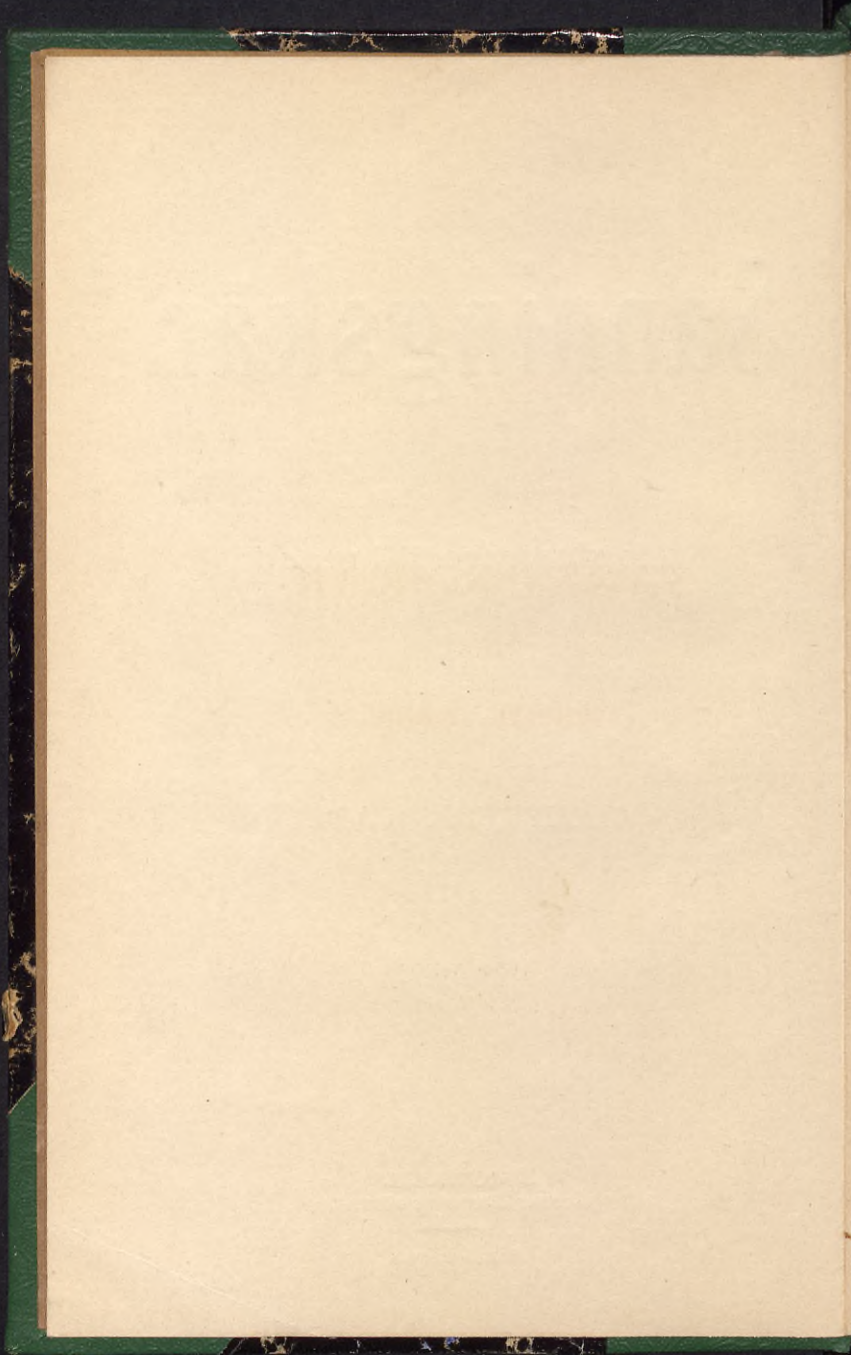
af

CHRISTER SWAHN.

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Pris 1 krona.

SANNINGSKÄR

AF

CHRISTER SWAHN.

SANNINGSKÄR

SANNINGSKÄR

CHRISTER SWANH.

SANNINGSKÄR.

UPPFOSTRARE TILLEGNAD

AF

CHRISTER SWAHN.

[V. H. Wikström]

STOCKHOLM.
ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

SANNINGSKÄR.

UPPTÖSTRÄRE TILLEGNAD

CHRISTER SWAHN

STOCKHOLM.
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1885.

FÖRSTA KAPITLET.

Sanningskär i föräldrahemmet; hans utträde i verlden.

Långt bort från alla människoboningar låg Sanningskärs hem, der hans gamla föräldrar bodde. Någon tid efter hans födelse hade de dragit sig tillbaka från en liten landsortsstad, der de lefvat under en följd af år, och uppsökt ett ställe, der de fullkomligt ostördt kunde hängifva sig åt sin sons uppfostran. De gamle hade förut egt ett större gods i närheten af staden, voro ansedt och välbergadt folk samt egde en rik erfarenhet af lifvet. I synnerhet var Sanningskärs far vida känd för sina gedigna kunskaper, som han på egen hand förvärfvat sig, och för sin energi, som icke visste af några oöfverstigliga hinder; hans hustru var ett mönster för en husfru: enkel och anspråkslös, hjertegod och arbetsam.

Deras beslut att lemna sin fädernebygd för att slå ned sina bopålar i ödemarken måste hafva haft särdeles viktiga orsaker, ty i annat fall skulle det hafva varit en nyck af en tygellös fantast eller en fix idé af en notoriskt vansinnig. Men då Sanningkärs föräldrar på sitt vanliga lugna sätt utan att vidare motivera denna handling omtalade för sina umgängesvänner, att de hade sålt sin egendom och ämnade flytta till en öde ort för att ostördt uppfostra sin enda kvarlevande son, måste dessa anse, att derigenom stadens goda rykte i traktens ögon nedsattes. Ty om icke goda medborgare der uppfostrades, huru vore det då bestäldt med den grund, hvarpå deras samhälle vore byggt? Det vore ju ett misstroendevotum i den klaraste form, som på detta sätt slungades staden i ansigtet.

Hvad som äfven bidrog att reta upp dess inbyggare, var att den unge, för hvars skuld afflyttningen skedde, i dopet blifvit kallad Sanningskär, ett namn, som ingen förut i släkten och ingen annan människa för öfrigt burit, och att sedan bortföra »Sanningskär» för att uppfostras, kan tänka, långt bort från dem vore ju en uppenbar skymf. Borgmästarinnan hade en större kaffebjudning för att ventilera frågan, och stadens enda perukmakare fick under en längre tid tio gånger om dagen — så ofta han användes — för sina kunder kommentera händelsen.

Orsaker till de gamles handlingssätt funnos äfven, ehuru de icke meddelade andra dem. De hade nämligen blifvit så svikna i förhoppningarna om sina andra nu afdöda barn, att de ville uppbjuda alla sina krafter för att rädda åtminstone den ende återstående sonen. Med rätt eller orätt tillskrefvo de den uppfostran, som deras barn fått, och som betydligt stred mot de principer, deras samhälle i allmänhet hyste, den olycka, som drabbat dessa. Deras äktenskap hade skänkt dem fem barn, hvaraf endast Sanningskär nu vore i lifvet. Från sin spädaste barndom hade dessa fått lära att alltid tala sanning, och genom att troget följa detta bud hade de alla förstört sin framtid.

Den äldste sonen hade aflagt juridisk examen, erhållit en underordnad befattning i ett embetsverk och strax derefter friat till en rik bryggares dotter, hvilken han redan länge älskat. På denna hans anhållan svarade hans tillämnade svärfar med att fråga, huruvida han kunde försörja sin hustru, hvartill han ansåg sig tvungen att svara nekande i stället för att, såsom flertalet i hans ställning skulle hafva gjort, talat om sportler och extra inkomster såsom stigande till stora summor. Han tillbakavisades därför, i synnerhet som han var nog naiv att i sitt sanningsbegär tillägga, att han icke kunde hoppas erhålla tillräckliga inkomster för att föda en hustru på förr än om fem à sex år,

Förbjuden att vidare umgås i sin utkorades familj, angreps han af en tärande sjukdom, som några år derefter lade honom i grafven.

Den andre sonen i ordningen hade gått den praktiska vägen och egnat sig åt köpmansyrket. Som bodpojke förklarades han af sin husbonde alldeles oduglig till affärsman, emedan han icke förstod sig på att »lura bönder», och sedan han öppnat egen affär, gick det alldeles bakut för honom, emedan han uppriktigt sade sina kunder, hvilka varor voro goda och hvilka dåliga, samt i följd deraf fick behålla en stor mängd osäljbara artiklar, som han betalt rätt högt. Han måste göra cession och repade sig aldrig mera derefter, i synnerhet sedan hans bästa vän, som förgäfves sökt öfvertala honom till ett »lösöreköp», förbittrad öfver hans »opraktiskhet» nekade honom allt bistånd.

Den äldsta dottern hade visserligen erhållit flere giftermålsanbud, men som hon icke hade lust att ingå i det äkta ståndet, hade hon tillbakavisat dem alla, för att blifva skollärlarinna. Som underordnad biträde var hon ganska omtyckt, emedan hon gjorde sitt arbete utmärkt, och ingen brydde sig vidare om henne, men när hon blifvit föreståndarinna för en särskild afdelning, vändes bladet. Hon behöll nämligen från hemmet seden att alltid tala sanning, och när nu målsmän och föräldrar frågade henne angående sina skyddslingar, var

hon nog oförsigtig att omtala, att en var dum, en annan håglös, en tredje osnygg o. s. v., hvilket upptogs på ett sådant sätt, att hon flyttades från den ena afdelningen till den andra, från den ena staden till den andra, tills hon slutligen hamnade några mil från nordpolen, der en räddningsskola för barnen af försvunna upptäcktsfarare upprättats. Några sådana syntes naturligtvis icke, till och en dag var hon sjelf förvandlad till en isklump.

Den yngre systemen var en glad och något fåfång flicka, som med sitt öppna och friska sätt till en början tjusade stadens alla ungherrar. Vid unga år blef hon bortgift, men hennes hem, som troddes skulle blifva ett riktigt eden, blef i stället en tummelplats för de häftigaste strider. Hennes man blef så småningom till den grad uttråkad af hennes sätt att säga honom sanningar angående hans uppfattning af en makes pligter och rättigheter, att han en vacker dag packade in och reste till Amerika utan att qvarlemna ens så mycket, att det kunde räcka till en biljett dit öfver åt hans unga fru. Hon fick sedan en tillflyktsort hos sina föräldrar och erhöll då och då tillträde till de äldre fruarnes kaffetillställningar under det enda vilkor, att hon endast skulle tala om *frånvarande* personer, ty då hon gjorde detta, kunde hela sällskapet ibland nästan kikna af skratt. Till slut blef

hon så omtyckt på sådana samqväm, att intet kunde tillställas i staden, utan att hon var der, hvaraf följde, att hon tilldrack sig en förfärlig magsyra, som långsamt, men säkert dödade henne.

Oafsedt det sorgliga slut, som Sanningskärs alla syskon erhållit, rådde äfven under deras lif förhållanden, som tillfogat hans föräldrar mycket bekymmer. Dessa ständiga strider mellan lögnen och sanningen, som utkämpades i deras barns inre, och till hvilka de togos till vittne, rådgifvare och stöd, hade lagt en tung stämning öfver deras sinnen. De fingo så ofta se, huru endast med dryga uppoffringar sanningen segrade öfver lögnen. Sitt sista återstående barn ville de rädda från en sådan sorglig tillvaro, och det var derfor som de efter moget öfvervägande beslöto att helt och hållet draga sig tillbaka. Sanningen ville de icke svika, och då samhället stode emot denna, skulle de, för att låta Sanningskär i lugn utvecklas, i tid föra honom långt bort från meniskosamqväm. Oförderfvad, sanningshyllande och fullrustad skulle han vid myndig ålder tråda ut i samhället och med större framgång strida den strid, hvari hans syskon dukat under.

Det ställe, dit hans föräldrar begifvit sig, låg så långt från alla boningar, att det behöfdes tjugo dagsresor för att nå dessas första

utposter och trettio för att komma till någon stad. Det var en dalkjusa, der lummiga träd klädde bergskrefvorna och ljungblommor höjderna. Det fans bördig jord mellan klipporna, och en liten pratsam bäck slingrade sig fram mellan grästufvor och kiselstenar. De gamle voro dugande människor, som sjelfva skapat sin förmögenhet, och deras kunskaper och arbetsförmåga kommo dem nu till godo, då de skulle bryta bygd och på egen hand skaffa sig alla lifvets förnödenheter. Redan året efter deras ankomst böljade sädesfält kring den rymliga stuga, som Sanningskärs far uppfört i skydd af klipporna, de medförda kreaturen hade goda gräsvallar till bete, och köksträdgården hade att erbjuda ett rikt urval af grönsaker. Visserligen var det till att börja med rätt svårt att göra undan vårarbetena och få in skörden i rätt tid, men de behöfde ju icke så mycket för egen del och hade ingen att sälja sina jordalster åt. Med hvarje år blef äfven Sanningskär kraftigare och kunde gå sin far till handa i dennes göromål.

De voro sålunda fullkomligt ensamma, men derfor hade de ingalunda ledsamt. De gamle hade lidit så mycket under den tid, de varit tillsammans med människor, att de gerna slöto sig inom sitt lilla hem, och deras unge son var uppfostrad i och sålunda van vid ensamheten. Deras sällskap var honom alldeles till-

räckligt, och om de ibland voro slutna och fåordiga, hade han ju skogen och sjön, jagt och fiske att sysselsätta sig med.

Sanningskär var icke mera än två år gammal, när hans föräldrar drogo sig tillbaka till det ensliga stället. Han mindes därför inga andra människor än dem och var fullkomligt obekant med lifvet derute. Hans uppfostran bidrog dock att med hvarje år förbereda honom på den uppgift, som skulle åläggas honom, nämligen att strida för sanningens seger i världen.

Hans hem var mycket enkelt. Der funnos inga stoppade möbler, ingen boksamling, inga lyxföremål, som kunde förvekliga hans smak och draga hans uppmärksamhet från det gedigna och nödvändiga. Dock lemnades ingalunda skönhetsinnet otillfredsstäldt; i väggarnes dekorationer, möblernas anordning, blommornas rika grupper låg hela tjusningen af ett rikt och bldadt sinnes oförderfvade smak. Det var hans mor, som visste att sprida en sådan anda af behag och hemtrefnad öfver det hela. Också visade både far och son, att de satte värde på hennes förskönande ingripande, och förhållandet mellan de tre var fritt från alla disharmonier. Aldrig hörde Sanningskär ett elakt ord, en hård förebråelse, aldrig såg han en tvär min eller en mörk blick. I kärlek leddes hans uppfostran, och oberörd af en yttre verlds fördomar

och frestelser, kunde han i fullaste mått uppfatta och underordna sig denna välgörande ledning.

Arbete och sysselsättning tröto Sanningskär icke under de nitton år, som han tillbragte hos sina föräldrar. På hösten hade de skördearbetena och jagten, som upptogo hela deras tid. Då infördes i ladorna och visthusen säd af olika slag, trädgårdsprodukter och vildt samt allt hvad de för öfrigt behöfde för vintern. Husmor slagtade, saltade, syltade, bakade, och denna var kan hända deras mest ansträngande tid. Under vintern slöjdade man i det stora arbetsrummet nära köket, under det att husmor spann, väfde, sydde eller stickade. När snön fallit rikt, och det bildats en lämplig skare, kunde Sanningskär ibland i faderns sällskap göra långa skidfärder upp bland fjällen, skjuta elgar och någon gång nedlägga en björn. Vinteraftnarna samlades man kring lampan, och då berättade de gamle lärerika sagor, handledde Sanningskärs kunskapsbegär och samtalade med honom om lifvets viktigaste frågor. Om vårarna hade man fullt arbete med att så, gräfvä afloppsdiken, iordninggöra redskapen och reparera bygnaderna, som ibland lidit af den hårda vintern. Under sommaren, medan grödan växte, hade de den härligaste tiden. Då lefde de nästan hela dagarna ute i den fria skogen, der de inredde likasom salar,

hvilkas tak voro granarnas lummiga kronor, och hvilkas väggar dessas väldiga stammar. Der drogo svalkande vindar, källsprång qvälde fram mellan tufvorna, fåglarna sjöngo, och barrskogen doftade. Under denna tid förde Sanningskärs far honom ut på långa promenader i omnejden, och då lärde han sig förstå naturens harmoniska enhet, dess bestående lagar, dess rikedom och härliga bygnad.

Sanningskärs uppfostran öfverensstämde med detta lif. Han fick en lefvande och klar inblick i en mängd saker, som under vanliga förhållanden endast påpekas i böcker, och allt hvad han lärde var egnadt att förbereda honom till striden för sanningen. Inga böcker förekommo i hans hem, utan han hemtade sin kunskap omedelbart ur sina föräldrars mun, hvilka väl aktade sig för att bibringa honom andra lärdomar än sådana, som antingen voro gifna genom en inre erfarenhet och sålunda själen likasom medfödda, eller ock hemtade ur den yttre erfarenheten och så påtagligt sanna, att de icke kunde betviflas. De förra voro nödvändiga och oomkullkastliga, de senare modifierade efter tidsförhållanden och biverkande orsaker på sådant sätt, att ett exemplar visserligen kunde uppfattas vara på ett eller annat sätt beskaffadt, men att deraf icke följde, att alla exemplar af samma slag voro hvarandra fullkomligt lika.

Man må icke tro, att Sanningskär hölls i okunnighet om den rika människoverld, som fans på ett betydligt afstånd från honom. Han lärde känna af sina föräldrar, huru den var organiserad, hvilka verktyg den använde, hvilka boningar den bygde, med ett ord, allt, som kunde rikta hans kunskaper utan att grumla hans omdömesförmåga eller oskuld. Gången af hans uppfostran var redan på förhand uppgjord, och vi skola här i korta drag framställa denna.

Sanningskärs far brådskade icke med att på systematiskt sätt undervisa sin son i en mängd ämnen. Under sitt lif bland människorna hade han sett mången kärnfrisk helsa brytas, mångt rikt anlag ohjelpigt gå under i följd af dessa beklagliga teorier om uppfostran och lärdom, som herska i våra dagar. Han visste, att hjernan behöfver utbilda sig, innan den är tjenlig att taga in en laddning kunskaper, ty om denna gäller det samma som om hvarje organ, att den, i förtid använd, skadas, på samma gång som organismen i det hela deraf lider. Han hade sett, huru vår tid uppfödde en enerverad, magkatarrsbehäftad, bleksotslidande, i förtid gammal skara af ynglingar, som mera liknade kärll, till öfvermått iproppade heterogena vätskor, än blifvande, med sundt förstånd och fast vilja begåfvade medborgare. Särskildt hade han lagt märke till, huru de olika under-

visningsämnen i skolorna icke följde enligt en i människans väsen grundad princip, utan slentrianmessigt enligt en sedan århundraden gifven oförnuftig ordning, som icke fäste nödigt afseende hvarken vid ämnens betydelse, ej heller vid de ungas ståndpunkt i utvecklingskedjan. Det var därför han beslöt att på ett helt annat sätt uppfostra sin son.

Hufvudregeln för Sanningskär blef i enlighet med hans namn: »Tala alltid sanning!» Om han icke gjorde detta, vore det ju omöjligt för hans föräldrar att leda honom den rätta vägen, ty dessa skulle då endast förvillas af hans uppgifter, fälla oriktiga omdömen om hans karaktär och bevekelsegrunder, och på detta sätt uppfostra en fingerad person och icke Sanningskär, som man slutligen skulle, ju mera lögnerna hopade sig, alldeles förlora ur sigte. Sanningskär följde alltid denna första regel, dock icke så, att han satte sin ära uti att alltid tala sanning, utan han gjorde detta af en medfödd tendens och en vana, som icke visste utaf någonting annat.

De stycken, hvaruti Sanningskär till en början undervisades, voro innanläsning, skrifning och räkning. På det att hans hjerna icke i förtid skulle ansträngas, vidtog denna handledning först sedan han fyllt tio år, men redan dessförinnan visste han en hel mängd saker, hvarom han hade frågat sin fader. Denne

hade nämligen fattat saken sålunda: Ett behof förutsätter under normala förhållanden en förmåga att assimilera det genom behofvets tillfredsställande erhållna. Denna lag gäller både inom det kroppsliga och det andliga området. En fråga representerar inom det senare ett behof, och genom dennas rätta besvarande erhåller sjäslifvet en värdefull insats. Men likasom man kan föräta sig, på samma sätt kan man fråga för mycket och derigenom erhålla svar, som ehuru rätta, dock, kastade huller om buller, bilda ett kaos, som ofördelaktigt inverkar på den redan förvärfvade kunskapen. Sanningskär lärde att fråga, men äfven att smälta svaren. Han blef kunskapsbegärlig, men icke frågvis.

Under de första åren fortgick den rena undervisningen, d. v. s. den, som endast hade till uppgift kunskap, blott med någon timme om dagen, på det att Sanningskär icke skulle öfveranstängas, men dess emellan erhöll han lärdomar af sin far angående naturens och människans lif. Han lärde känna stjernornas gång, jordens rörelse omkring solen, de stora fysiska lagarna, jordbildningen, stenarnas, blommornas och djurens riken, åkerbruksprinciperna, men allt detta skedde under vandringar i skog och mark, arbete på ängarna, slöjdande under vinterqvällarna. Han fick en *levvande* insigt i alla dessa saker.

Under tiden lemnades icke hans känsla åt sig sjelf för att möjligen, ledd af en tygellös fantasi, utsväfva inom skadliga områden, utan hans mor kompletterade med sina kärleksfulla råd, sin undergifvenhet, sin tro på det rätta och sanna hans uppfostran under detta tidskede. Hon höll icke långa föreläsningar öfver människors elakhet och sin egen godhet, ej heller förmanade hon i tintal, ifall Sanningskär någon gång visade en dålig tendens, utan hon tog allt från dess praktiska sida och visade genom handling, hvilken den rätta vägen var. Derigenom lärde sig äfven Sanningskär, att det rätta lefvernet icke låge i fraser och försäkringar, utan i handling och tillmötesgående, underseende och förtroende.

När han fyllt femton år, uppöko en mängd nya spörsmål i hans unga sinne. Vid denna tid kommer en brytning, som kan kallas en kompletteringssträfvan. Barnets lugna, i sig slutna harmoni försvinner, och själen känner sig sträfva efter någonting annat, som ännu icke ligger i dess makt. Denna sträfvan är riktad dels på ett gudomligt, för att erhålla en öfverjordisk ledning för sina handlingar, dels på ett menskligt, idealet af det motsatta könet, för att, sammanslutet med en af dess individer, gå gemensamma öden till mötes. Af dessa tendenser ansågo sig Sanningskärs föräldrar böra uppmuntra den förra och tillbakahålla den

senare, dock med så lätt hand, att han icke märkte det. Han erhöll nu undervisning om, att det finnes en Gud, en allsmäktig och barmhertig ande, som med kärlek omfattar människorna och på samma gång önskar, att dessa skola älska hvarandra inbördes och honom, som är det sanna och rätta, öfver allt annat. Man talade med honom om tron på det goda hos människan, hvilket kanske först efter åratals sträfvanden träder i dagen, om hoppet, som visar oss en högre verld, och kärleken, som redan här på jorden förenar med olösliga band. Han fick nu också lära, att hela denna sinliga verld, dessa berg och sjöar, hedar och ängar, blommor och djur, endast vore en verklighet af lägre art, ty bakom denna stode en öfversinlig verld, som vore öfver tid och rum, förändring och delning. I stället för att, såsom det hade skett med Sanningskärs syskon, en mängd dogmer inplantats i dessa vid så unga år, att de knappast af sig sjelfva hade en förnimmelse af Gud och därför lärde sig dessa dogmer blott såsom utanlexor, fick nu Sanningskär just vid den tid, då hans egen känsla, hans eget behof efter någonting öfversinligt bröt fram, sitt rätta komplement genom sin fars ledning. Naturen fick derigenom ett annat utseende för honom; den framställes icke mera såsom ett blott regleradt urverk, utan såsom det skinande utanverket till en

oändlig intelligens, hvars väsen var ren andlighet, och hvars vilja var kärlek. Dess kärlek väckte Sanningskärs till lifs, och på detta sätt genomströmmades hela hans väsen af en tillkämpad harmoni, som spridde ett skimmer af glädje och frid öfver hans ansigte.

I denna religiösa undervisning, detta fasta stöd för hans tro och hans lif, låg äfven den bästa hjälpen mot hans vaknande passioner. Kroppens och själens djupa öfverensstämmelse visade sig nu deruti, att den senares tillfredsställda behof mildrade och renade den andres. Sanningskär lärde sig att bekämpa sina drifter genom att hålla för ögonen det ideal, som han sträfvade för.

När han blef sjutton år gammal invigdes han i de mera abstrakta vetenskaperna: logik och filosofi. Han lärde känna dels lagarna för den menckliga tankeförmågan, så att han genast kunde påpeka de fel, som under resonnement gjordes deremot, dels den menckliga andens utveckling från lägre till högre stadier på spekulationens väg. Han blef derigenom i stånd att öfverskåda serier af tankekomplexer, och genom att enligt tänkandets lagar bedöma dessa, vann han en säkerhet i sin ståndpunkt, som till och med i en vetenskaplig kontrovers borde kunna blifva af värde. Dessa filosofiska system lärde han sig dock icke för att fasthålla ett och förkasta de andra, utan för

att odla sin uppfattningsförmåga och dymedels kunna intaga en själfständig ståndpunkt.

Hand i hand med dessa vetenskaper gingo med hänvisningar till verkligheten uppfyllda läror om vårt århundrades stora uppfinningar. Så t. ex. erhöll han en inblick i de olika industriernas verksamhetssätt, deras råämnen, tillvägagående och omsättning samt förenade på detta sätt konkreta kunskaper med en allmän och filosofisk uppfattning af lifvet och världen. Med samma sakkännedom och tankeskärpa kunde han bedöma en maskins ändamålsenlighet och en tänkares hypoteser.

Under sådana studier nådde Sanningsskär tjuogoett års ålder. Van som han var att ströfva omkring i Guds fria natur hade hans kropp erhållit en frisk och kraftig utveckling, hvilket i förening med hans djupa studier och sant religiösa sinnesstämning gjorde honom till ett uppnådt exemplar af pedagogikens gamla önskningsmål: »mens sana in corpore sano». Hans ögon voro klara, pannan öppen, och öfver hela hans väsen låg utbredd en stämning af frid och förtröstan.

De gamle insågo, att tiden för skilsmessan vore inne. En dag, då våren med ljumma fläktar drog fram bland tallarna och knäckade stora håll i bäckens istak, kallade de honom in till sig. De berättade för honom, huru de lefvat i den lilla landsortsstaden, huru

alla hans syskon fått ett sorgligt slut, och upplyste honom slutligen om den uppgift, som de ålade honom: att under sitt samlif med människorna tala sanning och handla sanning. Han svor icke någon dyr ed, men de voro öfvertygade om, att han aldrig skulle svika de lärdomar, han fått af dem. Sjelfva ville de icke mera återse människornas boningar, men när han hade erfarit nog af verlden och möjligen kände sig tillbakastött af den, skulle han återkomma för att i deras sällskap förbida den tid, då döden öppnade den rätta sanningsverldens portar. På det att han icke i en fullkomligt obekant sfer skulle vara bekymrad för sin utkomst, erhöll han af sin far en anvisning att i hufvudstadens bank lyfta en summa, mer än tillräckligt stor för hans behof under flere år. Hans far följde honom ett godt stycke till vägs och lärde honom att taga märken af klippor och träd, så att han skulle kunna återfinna föräldrahemmet. Dennes sista råd voro, att han under *tystnad* och studier skulle åhöra och lära känna människorna, ty om han vore nog oförsigtig att genast kasta sig in i deras samqväm eller samtal skulle hans ovana att vistas bland dem genast inses, och han skulle dermed kunna förstöra sin sak. Det vore bäst att tåligt bida tiden.

Fällande heta tårar, skildes de båda åt. Den gamle återvände till sin ensliga boning, och Sanningskär fortsatte sin väg mot hufvudstaden. På trettionde dagen efter sin affärd från hemmet såg han dennas tinnar och torn glänsa i morgonsolen. —

Striden skulle nu begynna.

ANDRA KAPITLET.

Sanningskärs besök i skolan.

Det första intrycket, Sanningskärs nya vistelseort väckte hos honom, var öfverväldigande. Visserligen hade hans föräldrar skildrat mycket af denna herrlighet, men hur blek var icke deras beskrifning mot verkligheten! Dessa breda gator med dubbla rader träd, dessa torg med sina oändliga basarer, dessa öppna platser med sina jättestora statyer, frustande springbrunnar och promenerande människoskaror, — allt väckte hans beundran. Som en drucken vacklade han fram bland dessa människor, som med undran sågo hans hemväfda, illa sittande kläder, med löje hans frågande blickar, som tycktes i *ett* ögonkast vilja taga reda på allt. Det dröjde ganska länge, innan han märkte, hvilken uppmärksamhet han väckte, men när detta blef honom klart, insåg han, att det icke kunde fortfa. Han ekiperade sig därför enkelt,

men modernt hos den förste bäste skraddare, tog in på ett första klassens hotell och sökte med lugna blickar åskåda sin nya värld. Användande hela sin sjelfbeherskning, lyckades han snart komma derhän, att han såg ut som en lärgirig landtbo, som ännu icke hunnit sätta sig in i hufvudstadens förhållanden.

Sedan han ett par veckor bott på hotell och derunder endast observerat sin omgifning, men icke inledt någon bekantskap, beslöt han att söka inträde i någon pension, der främlingar kunde bo som i familj, hvarigenom han skulle slippa detta oroliga hotellif och på samma gång komma i närmare beröring med menniskorna. Han vände sig därför till hotellegaren, hvilken, van vid sådana uppdrag, med största beredvillighet rekommenderade honom en mängd familjer, hvaribland han kunde välja efter behag. Valet föll på en majorska Nobels pension, hvilken hotellegaren försäkrade vara den mest omtyckta i hufvudstaden, emedan der fans ett godt bord och distinguerade främlingar.

Sanningskär aflade ett besök hos henne, som genast var villig att mottaga den unge främlingen; redan dagen derefter flyttade han till henne och blef mycket hjertligt mottagen. Den lyx, som rådde i hennes boning, var för honom nästan bländande. Salongen var magnifik med sitt mattbelagda golf, sina präktiga speglar, sina mjuka chäslonger och dyrbara

taflor, matsalen i ren stil med en solid ek-möbel och de öfriga rummen rikt och smakfullt dekorerade. När man såg denna våning, skulle man kunna tro, att majorskan vore rik, men så var ingalunda förhållandet. Med spillrorna af en förut ganska stor förmögenhet hade hon inrättat denna pension, som nu endast var en ren affär.

Det, som Sanningskär derstädes mest af allt satte värde på, var, att det fans en mängd pensionärer, hvilkas samhällsställning och uppfostran kunde bereda honom tillfälle att lära känna den tongifvande världen. Majorskans pension var nämligen på modet, ty hon visste att i sitt hus samla en mängd lysande namn och på bästa sätt begagna sina relationer för att förskaffa sig goda inackorderingar. På hennes mottagningar infunno sig läkare och jurister, militärer och skriftställare, statsmän och akademister. Societetens stjernor lyste på hennes baler, och majorskan sjelf jemte »familj» var gerna sedd i de bästa kretsar. Sanningskär hade sålunda på en gång blifvit införd i det rörliga societetslifvet.

Hans namn väckte nyfikenhet, och när han angående denna och andra saker iakttog en envis tystnad, stärktes denna ännu mer, tills man så småningom vande sig vid den unge främlingens tillbakadragna sätt och lemnade honom i ro. Hans friska färg, hurtiga utseende

och öppna blick bidrogo att göra honom till en af damernas gunstlingar, och som han icke heller sökte rivalisera med någon af ungherrarna, blef han äfven gerna sedd i deras samqväm. Hans inträde i verlden skedde under de bästa utsigter, och öfverhopad af allas vänlighet och tillmötesgående förlorade han sin skygghet, ehuru han dock icke bröt sin tystnad angående mera viktiga frågor. Han följde sin fars råd och insåg, att tystnaden var den bästa jordmån, hvori hans tankar mognade.

Han beslöt att med ifver sätta sig in i dessa nya förhållanden. Men för att icke sammanblanda saker, som hade föga gemensamt med hvarandra, företog han sig att taga ett ämne i sender och sätta sig in deri, för att sålunda kunna sansadt bedöma dithörande förhållanden. Det var naturligt, att skolan, det ställe, der den uppväxande ungdomen bildas, först skulle ådraga sig hans uppmärksamhet. Han kastade sig med brinnande intresse öfver dithörande arbeten: läroböcker, stadganden och förordningar, samt tillbringade hela dagar på sina rum för att förskaffa sig kunskap om skolornas allmänna organisation. När han ansåg sig tillräckligt hafva tagit reda på dessa teorier, beslöt han aflägga några besök i hufvudstadens närmsta högre läroverk, och knapt hade han omtalat denna sin afsigt för majorskan, innan hon gaf honom ett vänligt rekommendations-

bref till skolans rektor, som var en gammal studievän till hennes afdöde man.

Tidigt på morgonen en dag begaf han sig till skolans lokal. Det var nästan ett palats med höga fönster, som läto dagen obehindradt falla in, en ståtlig trappuppgång och stora lärosalar. Sanningskär greps af beundran öfver all denna gedigna prakt och tänkte för sig sjelf, att samhället tycktes ingenting hafva sparat för att gifva de unge en sådan undervisningslokal, der deras kropp alltid kunde njuta af öppen dag och frisk luft. När han inträdde, var undervisningen i full gång, och rektorn, till hvilken han framlemnade sin biljett, lemnade honom beredvilligt tillträde. Börjande med de lägre klasserna, åhörde Sanningskär en längre tid undervisningen. Han var outtröttlig uti att observera allt, gå ur klass i klass, begära upplysningar af lärarna, taga reda på undervisningsmetoder, ämnenas ordningsföljd, ynglingarnas fattningsgåfvor o. s. v.

När han hade hört nog, gick han till rektorn och bad om någon stunds samtal. Denne, som blifvit allt mera intresserad för den unge mannen, som med en sådan kroppslig friskhet förenade stor lärgirighet, bad honom taga plats i det inre expeditionsrummet, bjöd en cigarr, som dock icke mottogs, och beredde sig till att höra honom. Efter att hafva en stund öfvertänkt, hvarmed han skulle börja, såg Sanningskär tro-

hjärtadt på rektorn med sina stora blå ögon, strök sitt ljusa, rika hår ur pannan och sade:

»Herr rektor! Jag ber er om förlåtelse, därför att jag vågar göra anmärkningar mot ert läroverk. Dessa äro dock ingalunda rikta- de mot er såsom detta läroverks styresman, utan mot det system, det representerar. Jag beklagar, att jag måste uttala såsom min mening, att systemet är falskt, grundfalskt.»

Rektorn, en liten, satt man med intelligent ansigte och qvicka ögon, rökte litet raskare på sin cigarr, tycktes vilja svara, men inskränkte sig endast till att säga:

»Till saken! Låt höra edra anmärkningar!»

»Jag börjar då med en af de viktigaste frågorna: om öfveransträngningen. I ert läro- verk måste barnen eller ynglingarne gå 5 à 6 timmar dagligen, under hvilken tid de uppläsa sina lexor och erhålla undervisning i öfrigt. Dess utom hafva de sång- och musiklektioner, gymnastik, exercis, öfver- och uppläsning af hemlexor för sina informatorer, hvilket allt till- sammantaget upptager större delen af efter- middagarna. Det synes mig, som skulle detta nödvändigt medföra en öfveransträngning, hvil- ken komme att hämma hela den följande ut- vecklingen.»

»Ni glömmer,» svarade rektorn, »att vi hafva tvänne loftider, innefattande tillsammans fyra månader af året, samt dess utom kortare

ledigheter såsom vid pingst och påsk o. s. v., att icke tala om skridskolof och de högre klassernas fridagar. Under dessa fridagar och de stora mellanferierna kunna ju ynglingarna i rikaste mått njuta af sin frihet.»

»Jag har ingalunda förbisett dessa lof,» genmälde Sanningskär, »men ert inkast hvilat på en oriktig princip. Ni tyckes antaga, att man kan kommandera de unge att under somliga tider, bundna af en mängd ansträngande sysselsättningar, föröka sitt vetande, under andra åter, fullkomligt fria och oberoende, utveckla sin friska, ostörda individualitet. Ni förutsätter, att barnet en lång tid kan öfveransträngas och derefter under en längre tids hvila återvinna sin själs spänstighet, men ni glömmet i detta hänseende, att om denna sats gäller för en viss tid af öfveransträngd verksamhet, följd af en annan af hvilande sysslolöshet, den deremot är fullkomligt falsk, då det är fråga om *en följd* af öfveransträngnings- och hvilomomenter. Hvar till tjenar det under ferierna njutna lugnet? Endast till att förbereda till en tid af öfveransträngning. På detta sätt kastas barnet under så lång tid, som en genomgången kurs i er skola kräfver, fram och tillbaka mellan öfveransträngning och lättja, och såsom resultat af sin verksamhet lemnar er undervisningsanstalt i stället för sundt utbildade ynglingar, så att säga, öfveransträngdt-sysslolösa oduglingar.»

»Jag förstår nog tankegången i det hela, men uttrycket 'öfveransträngdt-sysslolös' kan jag ej riktigt fatta.»

»Det var också detta uttryck, som jag ämnade närmare utreda. Under ferietiden, då största antalet ynglingar äro befriade från alla skolstudier, inträder efter lästerminens öfveransträngning en sysslolöshetsperiod, hvars frukter äro antingen en slapphet, som förslöar ynglingens intresse för det verkliga lifvet, eller ock en exalterad uppsluppenhet, som bjuder honom att, medan tid finnes, rasa ut på ett för honom ofta skadligt sätt. Om man låter denna vexling mellan för mycket arbete och för mycket lek under några år fortfara, kommer en tid, då ynglingen hvarken kan arbeta eller leka, och på detta sätt äro dessa öfveransträngdt-sysslösa subjekter danade, hvaraf jag sett en hel mängd, klädda i hvita mössor.»

»Ni är ung, min bäste herre,» invände rektorn och blåste ett helt rökmoln ut genom fönstret, »och dermed följer, att ni ser saken alltför ensidigt. Ert resonnemang är icke helt och hållet oriktigt, men ni har förbisett tvenne viktiga saker: hvad samhället och hvad lärarne fordra: det förra, att lärjungarna, dess blifvande embetsmän, skola vara grundligt upplysta, de senare, att de måste hafva någon ledighet från sin ansträngande sysselsättning.»

»Samhället har icke rätt att fordra för mycket; det förstör derigenom sig sjelft. Det är de tänkandes uppgift att fästa uppmärksamhet på dessa missförhållanden. Och hvad lärarnes ferier beträffar, så är det klart, att deras tjänstgöring, i och med det samma lärotiden utsträcket, också blir mindre ansträngande.»

»Ni vill sålunda utsträcka vår tjänstetid,» frågade rektorn. »När skola vi då göra våra badresor, som vi så väl behöfva, vetenskapliga utflykter, kongressdeltaganden?»

»Då undervisningen fortgår under nästan hela året, är det naturligt, att lärarne liksom andra embetsmän skola hafva rättighet till en kortare semester, hvarunder de kunna hvilas sig.»

»Det går icke,» inföll rektorn torrt.

»Från en annan sida skulle också denna utsträckning af lärotiden medföra en god sak. Ynglingarne skulle icke hela dagen behöfva sitta lutade öfver läspulpeten, utan i dess ställe ega tid att i Guds fria natur eller i verkstäder öfva upp sina kroppskrafter.»

»Än gymnastiken då, gymnastiken? Ni tyckes glömma dess höga ståndpunkt inom våra läroverk.»

»Jag ber om förlåtelse,» bad Sanningskär, »jag har verkligen tänkt derpå. Huru vill ni dock försvara, att dessa en halftimme om dagen på kommando upprepade rörelser kunna hålla den annars stillasittande kroppen frisk. Rörelsen

måste utgå från en inre princip, en vilja, som finner intresse i att arbeta, och därför måste hvarje studerande under lediga stunder sysselsätta sig med en verksamhet, som är mera mångsidig och fri än gymnastiken. Denna senares *abstrakta* ändamål, kroppens helsa, realiseras derigenom i vida lägre grad än genom denna konkreta, frivilliga sträfvan, som *medelbart* gör kroppen sund och stark. Man sträcker gymnastiskt armarne uppåt taket eller utåt väggen efter ingenting, ledd af den abstrakta tanken, att sålunda erhålla en sund kropp, men man slöjdar några husgerådssaker, hvilka dock icke från denna synpunkt sedda äro hufvudresultatet, utan detta är en af konkreta syften ledd och derigenom naturenligt utvecklade kropp. En slöjdskola eller någon annan handtverksinrättning skulle verka vida mera helsosamt än gymnastiken. Dermed skulle äfven följa, att icke den studerande ynglingen, såsom nu ofta är fallet, skulle förakta handtverket, som dock är en af samhällets nödvändigaste faktorer. — Men jag tröttar kan hända rektorn med mina anmärkningar?»

»Visst icke; vi hafva ju hela qvällen på oss. Jag har för närvarande ingenting som brådskar, och vill gerna höra på er, om jag dermed kan göra er någon tjänst.»

»Innan jag öfvergår till en närmare betraktelse af de särskilda ämnen, hvori undervisning

lemnas i dessa statens läroanstalter, skulle jag vilja nämna några ord om en allmän sak, nämligen betygssättning. Jag måste på det lifligaste opponera mig mot denna sed att icke åtnöja sig med ett blott godkännande eller underkännande af ynglingens kunskaper i de respektive ämnena, utan i dess ställe sätta högre och lägre betyg. Ynglingen får derigenom en falsk uppfattning af det mål, hvarför han sträfvar. Detta blir icke mera kunskap, utan betyg, och ju flere 'cum lauden' och 'laudatur', han medför från skolan, dess falskare blir hans uppfattning om skolans betydelse.»

»Ni anser då, att man icke bör uppmuntra de flitige och utpeka de late?»

»Jo, mycket gerna, men icke på detta sätt. Kunskapen skall vara mål för kunskapens egen skuld, och ynglingen skall icke redan i skolan vänjas vid att nära en falsk ärelystnad. Lika som genom denna blandning af öfveranstängning och lättja, hvilken jag nyss påpekat, hans själs rena harmoni förqväfves, på samma sätt underblåses genom denna betygssättning en makt, hvars verkningar äro förderfbringande. Gif honom intresse för vetenskapen sjelf, men icke begär efter betyg, som ofta äro orättvisa, emedan man icke förmår rätt uppskatta hvarje lärjunges flit och förmåga! Lärjungen måste redan från början lära inse, att det inre är den viktigaste faktorn.»

»Jag måste medgifva, att ni i viss mån har rätt. Jag skall närmare begrunda saken.»

»Efter dessa allmänna anmärkningar öfvergår jag till de särskilda ämnena och börjar då med religionsundervisningen. Jag finner, att denna börjar redan i de lägsta klasserna och icke i konkret form såsom för barnen fattliga förmaningar och läror, utan i dess ställe genom utanlexor i katekesen. Religionen framträder dermed allt för tidigt för de unge, ty dessa fatta icke och hafva icke vid så späd ålder något större behof efter det gudomliga. Med denna för tidiga undervisning följer, att redan för dem såsom barn blir det gudomliga blott en utanlexa, och dermed är en stor fara för deras sunda religiösa lif för handen.»

»Ni vill kan hända, att barnen skola uppfostras som hedningar,» log rektorn ironiskt.

»En af uppfostrans första principer bör vara, att allt skall erhålla sin tillbörliga plats. Man inpluggar ej matematiska formler i dibarn, lika litet som man söker lära erfarna män, att det finnes någonting gudomligt. Religionsundervisningen hör till ett högre stadium. Vårt samhälles barn äro genom ärftlighetens makt redan så mycket kristna, att de icke behöfva utanlexor för att blifva det. Denna utanläsning af oförstådda lärosatser lägger grunden till barnens afsmak för verklig religiös bildning.»

»Men barnen äro försedda med bättre fattningsgåfvor än ni tror. De förstå en stor del af katekesen.»

»Ni får förlåta mig, men jag tror det ej. Det ligger i sakens natur, att klyftiga dogmer, fastställda af gamla kyrkofäder, icke äro lämpliga att upplysa barn. — Inom detta område har det äfven väckt min förvåning, att den s. k. bibliska historien är en bland de första läroböcker, som sättes i barnets händer. Detta är ju judarnes historia, och hvad hafva väl vi med dessa att göra? Detta folk måste nu för tiden vara mycket mäktigt, ansedt och älskadt, då dess historia anses så böra framhållas i våra skolor.»

»Tvärt om; judarna äro ofta, ehuru icke i vårt land, förkastade och förföljda.»

»De dödade ju och förneka ännu i dag Kristus?»

»Ja.»

»Och dessas historia sättes i barnets händer! En sällsam motsägelse!»

»Men ni torde inse, att utan denna historia skulle icke Kristi uppträdande kunna rätt fattas.»

»Sålunda nöjer man sig icke med att undervisa barn i abstrakta dogmer, utan äfven *dessas förutsättningar* genomgå! En grundlighet, som förvidit många hjernor och förstört mångt barnaförstånd! — Men jag lemnar detta sorgliga ämne, denna offerkräfvande välmening.

Jag måste bekänna, att det finnes andra saker, som i lika hög grad väcka mitt deltagande.»

»Såå.» Rektorn skrufvade på sig och tycktes göra min af att vilja avsluta samtalet. En bedjande blick af Sanningskär höll honom dock qvar.

»Jag finner, att döda språk, i synnerhet latin, ifrigt studeras i er skola.»

»För Guds skuld!» Rektorn for upp, som hade han satt sig på en linhäckla. »Jag har på sista tiden hört så mycket om latinherraväldet, att jag blir rent förtviflad, när talet faller derpå. Jag ber er, tala ej derom!»

»Blott några ord,» invände Sanningskär. »Jag vill i största korthet sammanfatta mina åsigter om saken. Ett språk, som intet folk talat på många hundra år, och hvars litteratur är endast en blek afglans af det gamla Hellas', ett språk, som är så svårt, att det fordras årtals studier deraf, innan man kan utan hjälp af ordbok någorlunda öfversätta dess lättare auktorer, och som icke står i något närmare förhållande till vårt eget, detta skall utgöra ett så viktigt ämne i vår uppväxande ungdoms uppfostran, att denna icke kan aflägga mogenhetsexamen utan att ega tillräckliga insigter deri. Och för att göra det hela ännu mera löjligt, låter man de unga söka lära att *skrifva* detta språk, under det att man vårdslösar våra grannars, af hvilkas kultur vår industri, vår

handel, vårt åskådningssätt beror och påverkas. I stället för att ynglingen skulle uppfostras till en det nittonde århundradets medborgare, är det, som skulle skolan ämna göra honom till skolastiker.»

»Jag ber endast att få fästa er uppmärksamhet på detta språks rena form, dess logik, dess förståndsbyggande förmåga.»

»Fraser, idel fraser, som de, hvilka framkasta dem, sjelfva icke förstå. Är det rimligt, att vår tids ungdom skall öda bort tid och krafter på ett språk, hvaraf den ingen nytta har? Hvem skrifver och talar latin i våra dagar? Studeras det för sin logiks skuld, så låt förr ungdomen genomgå logiken sjelf, utan några sådana grammatiska spetsfundigheter, hvaraf de latinska läroböckerna vimla.»

»Men sätt det blott i den historiska utvecklingens kedja, och Ni skall förstå, hvarför latinet intar en så hög plats.»

»Deri ligger en viss sanning, men denna historiska utveckling har nu nått den punkt, der latinet icke behöfves.»

»I uppfostran gifves icke något språng. Man bör icke gå för fort med reformerna.»

»Kan man kalla detta för fort, när man har haft århundraden på sig?»

Sanningskär hade talat sig varm. Hans kinder voro betäckta med en hög rodnad, och hans ögon lyste af öfvertygelse. Rektorn tände

en ny cigarr och satte sig åter i sin beqväma länstol.

»Modersmålet,» fortsatte Sanningskär, »är deremot mycket vanvårdadt. Man känner främmande folks döda språk, men vår egen gamla, härliga och rena skatt af sånger och sagor är en tillsluten verld för det unga släktet. När jag tänker på Konungasagorna och alla dessa andra verk, fyllda af storslagen djupsinnighet, rika poetiska skönheter, tidsskildrande sägner, hvilka alla äro obekanta för vårt fosterlands ungdom, då är det, som ville mitt hjerta sprängas af sorg öfver denna missriktade bildning, dessa vanvårdade rikedomar. Ynglingen känner icke ens våra runor, som dock bevara så många minnen om våra förfäders bragder; han erhåller icke underbyggnad nog för att kunna sätta sig in i våra gamla lagars anda, dessa lagar, som låta hela tidehvarf i lefvande bild draga förbi oss, han vet icke hur våra förfäder lefde, hvilken deras intellektuella sträfvan var, hvilken verldsåskådning de hade. Han lär sig nog nödtorftigt känna en del af våra nyare författare, men detta blir ytligt, ty man är ju obekant med hela den forntida världens tankeskatter. I dess ställe upptages de unges tid på det lägre stadiet af en rättstafningsundervisning, som är så barock, att hvarje tänkande lärare — jag har redan hört många — fördöma dess principer, ty ofta är enligt

den tecknet ingalunda motsvarande ljudet, hvilket bidrager till att redan vid inträdet i skolan förvirra de unges hjernor.»

»Ni önskar, att det fonetiska stafningssättet skall införas?»

»Alldeles riktigt, men endast så småningom. Denna princip skall framställas såsom den rätta, att tecknet skall vara det samma för samma ljud, men genomförandet deraf skall ske steg för steg. Man skall verka i denna riktning genom att ena sig om öfvergångsformer, och om femtio år skall vårt fosterland i detta hänseende vara enastående. Undervisningen i de lägre klasserna skall då hafva blifvit befriad från ett af sina mest betungande moment.»

»Jag kan upplysa eder om, att denna er åsigt räknar talrika anhängare.»

»Det gläder mig. Jag hoppas då, att en kraftig hand snart skall ingripa och göra detta önskningsmål till en verklighet. — Jag vill icke närmare inlåta mig på frågan om det sätt, hvarpå historiens studium i er skola bedrifves. Med synnerlig motvilja har jag hört, huru årtal, namn, släktförbindelser, krig och landvinningar utgjorde hufvudpunkterna deri. Men historien är någonting helt annat. Hon har till uppgift att visa, huru den förgångna tiden framträdte i olika seder, författningar, skiften och förhållanden i öfrigt; den är icke

blott den yttre och inre politikens historia, utan äfven den allmänna kulturens, moralens, religionens. Den skall lära ynglingen att likasom hinna upp sin egen tid.»

»Hvarifrån vill ni taga en sådan lärobok? Det finnes ingen sådan.»

»Blir behovet erkändt, skall en sådan snart komma. Det är icke krafter, som fattas vårt land, utan blott förmåga hos de makt-egande att använda dem. Genom en sådan lärobok skulle ynglingen erhålla en insigt i de olika stadierna i och facerna af kulturen. Nu deremot känner han visserligen, hvilka Gustaf Vasas gemåler voro, och på hvilka slott Erik XIV satt fängslad, men icke hvilka förändringar qvinnans sociala ställning under de sista århundradena undergått, ej heller grund-satserna för en rationel styrelse.»

»Ni opponerar er emot vår store tänkares sats, att 'Sveriges historia är deras konungars'.»

»Denna sats är fullkomligt sann i den meningen, hvori Geijer fäller den. Han skref Sveriges politiska historia, och från denna synpunkt kan intet inkast göras mot sanningen af hans ord. Men det är just detta ensidiga fasthållande af den politiska historien med frånseende från den allmänt kulturhistoriska, som jag anser oriktig. Den förra sidan borde tvärtom snarare tillbaka- än framhållas, ty

ynglingen är ännu icke mogen för uppfattandet af dessa spørsmål.»

»Hvad vill ni då sätta i stället?»

»Som jag redan sagt, en allmän kulturhistoria, skriven med särskild hänsyn till de samtida förhållandena. Historien räcker i er skola endast till 1814, men om den långa tiden derefter får ynglingen icke veta någonting. I motsats deremot måste ynglingen noga lära känna sin egen tid. Till det förgångnas historia måste fogas det närvarandes eller en statistisk redogörelse för samhällsskicket och förhållanden i öfrigt jemte en insigt i allmänt gällande lagar och kommunalförfattningar.»

»Ni vill då icke, att ynglingen skall uppfostras till att beundra våra stora minnen, vårt Östersjövälde, våra landvinningar, våra hjältekonungar? Ni vill undergräfvat fosterlandskärleken, försvaga sjelfkänslan och göra de unga till kosmopolitiska fritänkare?»

»Tvärt om. De skola derigenom blifva humana fosterlandsvänner, ty de äro bundna vid sitt land genom en djup insigt i dess historiskt berättigade utveckling, dess språk och seder, dess folk och literatur.»

»Jag kan försäkra er, att det kommer att dröja många år, innan denna plan förverkligas. Åtminstone blir det icke i vår tid.»

»Så mycken större skada för det unga slägtet! Ännu kämpar det starkt mot denna

grundfalska undervisning, men misshandla det ännu under några generationer, och det har ohjelpigt försvagats. — Men jag öfvergår till studiet af de moderna språken. Äfven der visar sig en nästan oförklarlig blindhet för hvad sjelfva saken gäller. Jag vill icke begära, att utländingar skola undervisa i dessa språk, så att man lär sig tala dem, men hvad jag fordrar är, att ynglingen efter så många års studier skall efter aflagd mogenhetsexamen kunna obehindradt till sitt modersmål öfversätta ett lättare arbete, skrifvet på ett af dessa språk. Detta är dock aldrig händelsen, hvilket beror på det felaktiga undervisningsmaterial, som användes. I stället för att lära ynglingen det samtida språket, får han läsa en dram af Shakspere eller Racine, en komedi af Molière, tretioåriga krigets historia af Schiller, och när man der efter sätter i hans hand ett nummer af 'Times', en roman af Daudet, ett häfte 'Ueber Land und Meer', förekomma der för honom alldeles främmande saker.»

»Er mening tyckes vara, att de unga skola läsa utländska tidningsartiklar och romaner.»

»Helt säker är detta endast en skenivändning af er. Naturligtvis är det min mening att i stället för dessa omoderna, osunda, tråkiga, svåra s. k. klassiska författare, moderna, af en frisk känsla fyllda, angenäma, lättlästa arbeten skola sättas i de unges händer. Dermed

skulle vinnas en verkligt användbar språk-insigt.»

»I detta hänseende förbiser ni det djupa inflytande, som sådana andar som Shaksperé, Göthe, Schiller, måste utöfva på de unge. Redan nu skola de vänjas vid djupa tankar, ett härligt språk, en sann humanitet.»

»Dertill svarar jag genom att upprepa hvad jag förut sagt: det moderna söker och behöfver det moderna. Äfven vår samtid föder djupa tankar, och dessa föda det goda med sig, att de ställa ynglingen i nivå med hans egen tid. Han uttråkas genom att tvingas läsa författare, hvilka först då äro stora, när man kan öfverblicka den tid, hvartill de hörde.»

Det hade blifvit mörkt. Rektorn steg upp och tände lampan, som hängde öfver hans skrifbord. Sanningskär kände sig icke det minsta trött, men trodde, att det vore tid för honom att aflägsna sig. Ett ord af rektorn kvarhöll honom dock:

»Säg öppet ut,» sade denne med ett vänligt leende, »hvad ni har på hjertat. Låt mig höra det på en gång, så att ni riktigt har ert samvete fredadt. Visserligen är tiden framskriden, men jag tycker ni har gått så grundligt tillväga, att det icke kan skada höra allt samman.»

»Jag har nu endast ett par tre anmärkningar att göra, och jag vore mycket tacksam,

om ni ville åhöra dem. Den ena gäller matematikens studium. Jag har med afseende derpå funnit, att man öfverskrider en af pedagogikens första lagar, nämligen, att man icke i en allmänbildande skola, som har till uppgift att dana kunskapsrike medborgare eller gifva underbyggnad åt blifvande embetsmän bör upptaga mera än hvad som är nödvändigt. I dess ställe är matematiken uppdrifven till en oerhörd höjd. Icke nog med det bibringas undervisning angående en mängd under vanliga förhållanden aldrig användbara räknesätt, utan det förekommer äfven algebra, ja, till och med stereometri och trigonometri. Dessa ämnen höra icke till elementarläroverken, utan till universiteten.»

»Att döma af detta i förening med edra förut uttalade åsigter skulle mycket af hvad som nu tillhör elementarläroverken flyttas öfver till universiteten.»

»Fullkomligt riktigt. Jag önskade en inom tillbörliga gränser slutet elementarbildning med ett universitets djupa fackstudier till fortsättning. Men detta sista hör icke hit. — Jag ville äfven säga några ord om naturvetenskaperna. I eder skola undervisas i kemi, fysik, botanik, zoologi, mekanik och något astronomi. Detta innebär en nödvändig öfveranstängning för de unge, ty utan sådan kunna de icke erhålla någon större insigt i alla dessa olika brancher af

naturvetenskaperna. Sättet för undervisningen är dessutom felaktigt. I Guds fria natur eller i rikhaltiga samlingar måste dessa vetenskaper studeras under lärarens *muntliga* föredrag, hvilkas *stomme* blott bör lemnas ynglingen i läroböckerna. Man bör taga en kurs i hvar och en af dessa vetenskaper under dertill lämplig tid: en botanisk excursion under fjorton dagar på eftersommaren, några astronomiska observationsstunder under vintern, några fysiska experimenter då och då under dertill utsedda timmar o. s. v. Dessa studier skulle derigenom blifva lefvande och hålla de unges intresse vid makt.»

»På denna fråga kan jag icke inlåta mig. Såsom hafvande språk till mina hufvudämnen har jag föga sysselsatt mig med naturvetenskaperna. Jag kan dock icke neka till, att icke jag i detta fall måste anse er hafva rätt.»

»Detta lilla erkännande från eder sida gläder mig mycket,» yttrade Sanningskär, i det han steg upp och fattade sin hatt. »Jag har äfven med glädje bemärkt, att ni med öfverseende vänlighet åhört mina anmärkningar. Jag ber er om förlåtelse, i fall jag nog envist fasthållit min mening i åtskilliga frågor, och hoppas, att ni icke med bitterhet måtte ihågkomma min ringa person.»

Djupt bugande aflägsnade han sig. Sanningskärs personliga uppträdande hade helt säkert tillbakahållit rektorns misshumor, men

när han var gången, var det icke långt ifrån, att icke rektorn borstat af den stol, hvarpå Sanningskär suttit, samt reglat dörren af fruktan för, att han skulle återkomma. —

Dagen derpå begaf sig Sanningskär till universitetet, åtföljd af en professor, som godhetsfullt erbjudit sig att ledsaga honom. På vägen stannade han framför ett stort nybyggt hus med höga fönster och rymliga salar. Han hörde ett förvirradt brus tränga derifrån ut på gatan och frågade hvad det var. Professorn upplyste om, att det var en folkskola, der ungdomen nu som bäst var i färd med att lära sig katekes och bibliska.

»Hvad staten och kommunen göra mycket för sitt folks bildning, och hvad de ledande vetenskapsmännen litet! Det bygges skolhus liknande palatser, men huru är det bestäldt med den undervisning, som der lemnas? Man talar om, hvilket dåligt inflytande bildningen utöfvar på det s. k. lägre folket, och då är det *denna* bildning, det erhåller! Detta uppfostras, som lefde det i tolfte århundradet efter Kristus och så undrar man öfver, att fängelser och hospitaler äro öfverfulla!»

Professorn hade hört några brutna meningar undfalla Sanningskär, men som han kände till hans egenheter, fäste han icke någon vidare uppmärksamhet dervid. De kommo snart till

universitetet, ett väldig palats i renässansstil med rik ornamentik.

Professorn förde Sanningskär genom den ljusa vestibulen med dess historiska taflor uppför den breda stentrappan till föreläsningssalarna. Han underrättade Sanningskär om sättet för undervisningen, om examina och fordringarna därför. Denne sade sig redan hafva tagit reda på dessa förhållanden och bad att få göra ett par anmärkningar. Professorn nickade bifallande.

»Det förefaller mig oegentligt,» började Sanningskär, »att universitetsundervisningen fortgår under form af föreläsningar. Man inser mycket väl, att förr i tiden, då böcker voro så otroligt dyra, föreläsningar för de kunskapsförstående måste hållas, men nu är detta en kvarleva från förgångna tider, hvilken med första borde afskaffas. Studenten saknar nu ofta lämpliga läroböcker, och i dess ställe måste han dag för dag, timme efter timme från professors läppar fånga ord efter ord, ett både ansträngande och dyrbart lärosätt.»

»Helt visst har ni,» inföll professorn, »vid denna anmärkning förbisett, att afsigten med dessa föreläsningar just är att utgöra ett mera lefvande och personligt samband mellan lärare och lärjungar. Deri ligger föreläsningarnas förnämsta betydelse.»

»Visst icke! Jag har noga tänkt deröfver. Jag finner, att inom flere discipliner så kallade seminarier inrättats, der både lärare och lärjungar uppträda och diskutera frågor. Jag anser, att denna är den rätta formen för universitetsundervisningen. Lämpliga läroböcker skola anskaffas, och seminarier inrättas för hvarje vetenskap.»

»Ni har kan hända rätt, men ni får ursäktas, att jag fasthåller vid det gamla.»

Utan att vidare fästa sig vid denna fråga, fortsatte Sanningskår:

»Jag har så länge lefvat på främmande ort, att jag i många fall icke känner till mitt lands förhållanden. Att döma af antalet studerande vid detta universitet måste vårt fädernesland vara mycket rikt, ty jag måste antaga, att endast rike mäns söner hafva råd att instudera så långa kurser som här fordras.»

»Tvärt om. Studenterna äro ofta fattiga.»

»Men då måste deras lif blifva mycket bekymmersamt, enär de åsamka sig stora studieskulder, så vida icke staten betalar höga löner. De flesta studenterna blifva lärare. Huru mycket har en sådan i lön under de första åren?»

»Ungefär hvad räntan på hans studieskulder belöpa sig till.»

»Men då har han ju ingenting i ersättning för sina studier och sin använda tid?»

»Ingenting! — Men man har försökt att afhjelpa detta missförhållande.»

»På hvilket sätt?»

»Genom att förmå staten att öka lärarnes löner.»

»Det synes mig finnas ett annat mycket bättre sätt: att förminska fordringarna, utgifva lämpliga läroböcker och draga in föreläsningarna. Kursen skulle då blifva betydligt kortare och lönen räcka till för både lefnadsomkostnader och skuldafbetalningar.»

»Det vore väl, om så kunde ske. Jag har varit professor i tjugo år och har ännu icke betalat mina studieskulder. En brorson till mig är adjunkt vid ett läroverk och erhåller såsom sådan i lön nätt och jemt hvad hans enkla lefnadsvanor kosta. Skulderna få ränta af sig, tills de växa honom öfver hufvudet.»

»Då förundrar det mig mycket, hvarför så många gå denna lärda väg.»

Sanningskär gick en stund tankfull, men när han kommit ett stycke ifrån universitetet, inföll han hastigt:

»Nu förstår jag. När man ser saken i dess sammanhang med hithörande förhållanden, blir den klar. Den ensidiga, felaktiga elementarundervisningen föder en lärdomshögfärd, som, närd af föraktet för slöjd och handtverk, allt mer utvecklas och frodas. Alla skola blifva studenter, och när de sedan en gång kommit

till universitetet vilja de ogerna lemna det, utan att taga examen, emedan 'brack'livvet är dem förhatligt. — Som vår undervisning nu är organiserad, blir det lägre folket falskt bildadt, det högre öfverbildadt. Falskbildningens kriterium är råhet och irreligiositet, öfverbildningens sjuklighet och lärdomshögfärd.»

Knapt hade Sanningskär slutat säga dessa ord, förrän professorn tog afsked. Han såg, huru denne gick tvärs öfver gatan för att sampråka med hans bekante sedan gårdagen, rektorn, och när han några dagar derefter mötte dem båda, gingo de så införlifvade i ett samtal om »oförskämda nyhetsifrare», att de icke sågo Sanningskärs helsning. Åtminstone besvarade de den icke.

TREDJE KAPITLET.

Sanningskärs besök i kyrkan.

Efter besöket i läroverket och universitets-
huset höll sig Sanningskär inne i några
dagar. De pedagogiska förhållandena i hans
fädernesland hade gifvit honom rätt mycket att
tänka på, och han kände sig mindre tillfreds-
ställd med anledning af de många bristfällig-
heter, hvarmed de enligt hans uppfattning voro
behäftade. Men en förmiddag, när han satt
ensam i sin studerkammare, väcktes han ur
sina drömmar af ett knackande på dörren, och
på hans vänliga »stig in!» inträdde en ung,
välfödd pastor, hvars bekantskap han hade
gjort på en af majorskans mottagningar.

»Min bästa herr Sanningskär,» började den
unge mannen, sedan helsningarna voro undan-
stökade, och han slagit sig ner i en beqväm
stol. »Jag har hört, att ni under flere dagar
stängt er inne på edra rum, och jag kommer

derför nu att narra ut er med mig. Redan flere gånger har jag blifvit slagen af er friska verldsåskådning, edra uppriktiga frågor, och jag skulle bra gerna vilja ledsaga er till vårt härliga tempel för att på samma gång lära känna edra åsigter i hithörande ämnen. Som det i dag är söndag, kunna vi äfven göra bekantskap med en särdeles god predikant.»

»Jag är eder högst förbunden,» log Sanningskär, och som ingenting hindrade honom från att när som helst stå till pastorsns disposition, gingo de omedelbart. Under tiden omnämde Sanningskär, att han blott läst den heliga skrift, men för öfrigt icke kände till den rådande religionen. Detta väckte den unge prestens stora öfverraskning, men när han ville anknyta ett samtal angående Sanningskärs förgångna lif, iakttog denne, såsom alltid, då frågan föll på denna sak, en envis tystnad.

Efter en tämligen lång promenad kommo de fram till kyrkan, en gammal byggnad i götisk stil med målade fönster och bildsnidade portaler. Det intryck, som kyrkans inre väckte hos Sanningskär, var öfverväldigande. Aldrig hade han sett en sådan prakt i någon menniskoboning. De väldiga granitpelarna, de höga hvalfven, täckta med målningar och guldskrift, dagern som föll in i brokiga strålar genom de med otaliga färger målade fönsterna, allt bidrog att väcka hans undran. När folket strömmade

in och orgeln brusade, kände han en rysning genomila sina lemmar. Han leddes af den unge pastorn till en bänk, der de satte sig båda, Sanningskår under stum beundran betraktande all denna härlighet.

Sedan han suttit så några ögonblick, antog hans ansigte ett tankfullt utseende. Han grubblade synbarligen på någonting, som han ännu icke hade klart för sig. Presten såg hans sökande utseende och bad honom säga hvad det var. Gudstjensten började ännu icke på en god stund, hvarför de, isynnerhet då de hade tagit en sådan undangömd plats långt bort i kyrkan, icke kunde störa någon genom ett lågt samtal. Sanningskår betänkte sig åter och yttrade derpå:

»Min fråga skall helt säkert förefalla er mycket naiv, men jag kan ändock icke tillbakahålla den. Jag har hört, att ert religiösa samfund hvilar på den heliga skrift, och att hvad den befäller, i synnerhet när Jesu egna ord kunna anföras, äro gudomliga bud. Men Jesus har icke någonstädes befallt, att kyrkor skulle byggas och gudstjensten förrättas med sång och tal, utan tvärt om framhöll han, att människan skulle *i anda och sanning*, icke med ceremonier och ord hylla honom såsom sin frälsare. Min fråga är därför: hvarför finnas kyrkor, då Jesus dock aldrig föreskrifvit sådana?»

»Svaret på er fråga är lätt gifvet. Menniskan måste alltid ega ett sinligt uttryck för

det andligt inneboende. Kyrkan är den plats, der Gud tänkes företrädesvis hafva tagit sin bostad, der endast rena tankar dväljas, der konungar och statkarlar stå lika högt. Kyrkan är en jordisk symbol af himmelriket.»

»Jag förstår mycket väl skälen, som tala för dess tillvaro, men då den icke finnes föreskrifven i den heliga skrift, måste jag, såsom ställande mig på eder ståndpunkt, anse den vara ett blott människofunder. Jesus säger ju, att 'när du vill bedja, så gå in i ditt rum och stäng dörren till', och, 'der två eller tre äro församlade i mitt namn, der är jag midt ibland dem'. Detta innebär ju den diametrala motsatsen mot hvad ni lär. Enligt er åsigt är kyrkobesökandet en prissärd sak, enligt Jesu egna ord är ett större samqvämsrum icke alls lämpligt.»

»Deraf att Jesus hänvisar på, att människan äfven i ensamheten kan finna Gud, kan man icke sluta till, att icke människor i större antal förenade genom bön och sång skulle kunna förrätta sin gudstjenst.»

»Eder invändning är fullkomligt riktig från formel synpunkt, men den är falsk, när man vet, hvad denna samfälda gudstjenst af ett stort antal medför. Det är icke mera själens fria sökande efter Gud, utan det kan blifva, synes det mig, ett ögontjeneri, i det att hvar och en, som går i kyrkan, oftast dermed tror

sig hafva uppfyllt all rättfärdighet och är så mycket säkrare derpå, som han ju förmår framdraga hundratals vittnen på sin gudstjenst. Men om det också icke behöfver ligga någonting orätt i denna massgudstjenst från synpunkten af de deltagandes antal, så är dock sättet för dess utförande grundfalskt. Icke nog med att kyrkans institution icke grundar sig på Jesu egna ord, i detta kyrkobesökande ligger en stor fara för den sanna kristligheten.»

»Edra ord förefalla mig gåtfulla. I kyrkobesökandet en fara för den sanna kristligheten?»

»Jag anser, att det till och med kan vara en synd att besöka kyrkor.»

»Jag ber er, förklara mig skälen dertill.»

»Menniskan sträfvar efter sanning, godhet och skönhet. Af dessa stå godheten högst, ty sanningen kan vara en blott förnimmelse och skönheten ett sinligt skimmer, men det goda är himmelrikets ädlaste gåfva, mennisko-slägtets tröst och hjälp, verdens förlossare. Det goda förverkligas genom att handla och den sanna religionen är den människans beskaffenhet, att hon under sitt fortgående lif sträfvar efter det förnuftigt goda, hvars alltomfattande makt är Gud. Men denna sträfvan är svår, ty dess väg går genom tillintetgjord egenkärlek, krossadt högmod, ofta sviken förtröstan. Dess bud äro svåra att följa, men

genom att sträfva i den Högstes namn, skall man dock omsider lyckas.»

»Jag inser icke, hvarför deraf följer, att det kan vara synd att förrätta sin andakt i kyrkan.»

»Om ni låter mig fortsätta, skall ni förstå mig. Under denna ihärdiga sträfvan efter det förnuftigt goda eller Gud, slappas någon gång kraften. Man är ju icke mera än människa, och under dessa stunder af tillbakafall söker människan andra sätt att visa sitt begär efter Gud. Det är här som kyrkobyggnader och kyrkobesök inträda. Man sjunger en salm, man åhör en predikan, och man tror sig dermed hafva gjort en Gud behaglig gerning. Det äстетiskt sinnesrusande har undanträngt det praktiska handlandet. Dermed är man inne på en väg, som kan leda på villospår. Mer och mer finner man att det är vida lättare att besöka kyrkor än att verka enligt Guds bud, och med det stigande antalet kyrkor följer en slapphet i religionens verkliga utöfning. Ju färre goda handlingar, dess flere predikningar och ceremonier. Derfor flyr den sanne gudsdyrkaren kyrkorna, ty der insöfves hans känsla i en mystisk domning, som försvagar hans kraft och gör honom till skrymtare. Det är lättare att vinna himmelriket genom att åhöra predikningar än genom att handla i anda och sanning. För den, som vet hvilken fara ligger

i denna innehållslösa orddyrkan, skulle det vara en verklig synd att deltaga deri.»

»Ni har icke fattat dessa kyrkliga ceremonier från deras rätta sida. Genom dem upplivas den religiösa känslan, hvarförutan människans handlande skulle blifva ofruktbart. Känslan är nämligen lifvets bakgrund, dess ledande kraft, dess rika källa. Om icke den religiösa känslan bevarades och upplifvades, skulle religionen snart gå under.»

»Det ligger ett sken af sanning i edra ord. Åtminstone skulle filosoferna gilla er sats in abstracto, men de kristligt handlande veta alltför väl, att den bästa näring, den religiösa känslan kan erhålla, är ett ädelt verk, en god handling. Väckes känslan på något annat sätt, så veta de, att dermed blott är gifven en sjuklig stämning, ett mystiskt drömmande, som grumlar tanken och förslöar handlingskraften. Kyrkorna skola stängas.»

»Naturligtvis anser ni äfven presterna onödiga,» frågade Sanningskärs följeslagare spefullt.

»I den heliga skrift äro de icke anbefalda. De voro nödvändiga, så länge kristendomen icke ännu var predikad öfver verlden, men sedan detta skett, behöfvas de icke mer. Med vår tids kunskapsbegär, hvars störste befrämjare är boktryckerikonsten och stigande upplysning, är hvarje medborgare i stånd att sjelf ransaka skrifterna, hvarför en särskild klass

derför, hvars underhåll i synnerhet för ett fattigt folk är mycket betungande, bör afskaffas. Man tänke sig också från Kristi egen ståndpunkt, huru orimligt det är att förkunnarne af hans religion skola ega gods och grund, makt och rikedom. Reformationens stora verk är endast halfgjordt.»

Den unge pastorn skakade på hufvudet. Han ansåg troligen Sanningskärs ord så hållningslösa, att han icke brydde sig om att besvara dessa. Sanningskär fortsatte:

»Detta presternas och kyrkornas eftersträfvande efter jordiska håfvor är stridande mot kristendomens innersta andemening. Denna kyrka t. ex., hvori vi nu befinna oss, har, efter hvad jag hört, tiotusentals kronor i årliga räntor, under det att Guds son under sin jordevandring knapt hade hvaremot han kunde luta sitt hufvud. Jag ser guld gnistra på messhakarna, silfverkärl på altaret, dyrbara kandelabrar och ljuskronor — allt detta är verdens fåfängliga glitter, som icke har med religionen att göra. Förvandla kyrkorna till läsesalar och låt presterna *handla* kristendom i stället för att blott *predika* den.»

Medan Sanningskär och pastorn samtalat med hvar andra, hade stora skaror människor strömmat in i kyrkan. En äldre prestman uppträdde och predikade samt utförde derefter, biträdd af tvänne kolleger, flere förrättningar såsom nattvardstjenst, barndop och vigsel. San-

ningskärs följeslagare uttydde dessa ceremonier för honom, som under tiden med stor uppmärksamhet åsåg dem. När akterna voro öfver, stego de båda upp och lemnade kyrkan. Sanningskär föreslog en promenad i den närbelägna stadsträdgården, hvartill pastorn biföll.

»Jag anar, att jag kommer att säga eder saker, som icke skola blifva eder behagliga,» började Sanningskär, när de lemnat folkvimlet på gatorna och kommit in i en lummig lindallé. »Men jag kan dock icke underlåta att min vana likmätigt säga eder mina åsigter angående de saker, som jag nyss förut observerat. Jag vill då först och främst anmärka något om den första ceremonien, nattvardsutdelningen. Ni sade mig, att den troende i och med dennes begående erhåller syndernas förlåtelse genom den Guds tjenare, som handhafver brödet och vinet, en lära, hvartill skriften gifver förklaring, men icke berättigande. Jesus höll en erinringsfest med sina lärjungar och bad dem icke glömma honom, utan sins emellan då och då upplifva minnet af sin mästare, men deraf följer ej, att prester, hvilka aldrig af Guds ord blifvit stadgade, i en kyrka, hvars byggande aldrig blifvit anbefaldt, skola utdela en syndaförlåtelse, hvilken rättighet aldrig blifvit dem tillerkänd, åt medmenniskor, hvilka de i intet hänseende äro herrar öfver. Denna ceremoni utgör ingenting annat än ett missförstånd.»

»Det skulle föra mig för långt,» genmälte prästern, »att för eder redogöra för de omständigheter, som gifvit denna akt dess sanna kristliga värde. Såsom icke varande en troende kristen, skulle ni låta mina ord falla på hälleberget.»

»Såsom jag förut anmärkt, kan en sak mycket väl *historiskt förklaras* utan att därför vara *förnuftsensligt berättigad*. Jag inser mycket väl, huru ur de äldsta förhållandena inom kristendomen en hierarki, kyrkoceremonier och irrläror utvecklades, men dessa missförhållanden skola därför icke kvarstå ända in i kommande tider. Samma anmärkning, som jag riktat mot nattvarden riktar jag äfven mot dopet, konfirmationen och vigseln. De äro alla hierarkiska utväxter, hvilka hindra den fria tanken och öfvertygelsen.»

»Till slut tyckes enligt er åsigt ingenting skola bestå. Ni liknar upp i dagen våra tiders reformatorer, som rifva ned utan att på minsta sätt bygga upp någonting annat. Men hvarje människas sträfvan bör vara att draga sitt strå till stacken.»

»Denna anmärkning väntade jag af eder, ty den är en sats, som sedan tidens begynnelse förts på tungan af den gamla riktningen mot den nya. Den tager sig rätt bra ut som ett inkast vid ett yttligare resonnement, men granskar man den närmare, skall man finna,

huru falsk den är. Hvarje negativt innebär på samma gång någonting positivt. Man rifver icke ned någonting, för så vidt man icke vill antingen hafva tomten fri för utsigtens skull eller ock derpå bygga någonting annat. Oftast har blotta nedrifvandet af en byggnad af villomeningar medfört en sådan lättnad, att de derifrån befriade sinnena känt sig som nyfödda.»

»Hvad vill ni då sätta i religionens ställe?»

»Er fråga har erhållit en form, som mycket lätt kan medföra ett svårt missförstånd. Ni tyckes nämligen antaga, att jag är en motkämpe mot religionen i allmänhet, en gudsförnekare, för hvilken ingenting är heligt. Er fråga borde hafva lydt: 'hvad vill ni sätta i stället för denna statutariska, missförstådda kristendom?' — Ty en af vissa folk erkänd religion är icke identisk med religionen. Jag vill söka besvara denna eder fråga.

»Först och främst anmärker jag, att man måste fasthålla gudsbegreppet i all dess renhet. Att Gud är en *fullkomlig ande*, deri ligger kristendomens stora, verldsförlossande sanning. Men denna sanning har icke fasthållits. Såsom varande ande står Gud öfver tid och rum, och allt hvad dertill hörer måste borttagas för att erhålla en rätt uppfattning af honom. Att kalla Gud t. ex. Brama eller någonting annat samt sedan förfölja dem, som icke tro på honom, skulle innebära, att Gud sjelf stafvade sitt namn

B-r-a-m-a och visste detta såsom varande det rätta. Men för att kunna göra detta, måste Gud vara beroende af tiden, hvori dessa ljud följa på hvarandra, eller rummet, hvori tecknen ordna sig. Alla historier om Guds födande, uppträdande och död äro ett förorenande af den höga princip, hvori kristendomens storhet ligger.

»Det sinliga bör vidare, så vidt ske kan vara en afbild af det andliga. Derför skall man icke uppföra särskilda byggnader åt en Gud, som icke finnes i rummet, eller vissa bestämda tider tillbedja en Gud, som icke finnes i tiden, utan man skall fatta Gud såsom en ren ande, hvars 'rike icke är af denna verlden', för så vidt man med denna verld menar det timliga, usla och förkastliga. Der ens hjerta har en ren plats, ett kärt minne, der skall man falla på knä och bedja till Herren, att han måtte gifva kraft till att vandra det rättas väg. Inga ceremonier skola användas, ty dessa äro nödmynt för Guds sanna tillbedjare.»

»Ni vill då göra alldeles rent hus? Hvad tror ni då väl, att folkét, d. v. s. de lägre klasserna med sin ringa förståndsutveckling, men rika, lätt vilseledda känsloverld skola säga? Efter er reformation skola komma splittring och oreda, missdåd och styggelser.»

»Det höres tydligt, att ni icke känner dessa hvad ni kallar lägre klasser. Deribland finnas

tänkare, större än mången erkänd vetenskapsman, skalder, mera upphöjda än vårt tidehvarfs mest prisade versaffärsmän, logici, som utan att någonsin hafva läst Aristoteles, praktiskt tilllämpa tankelagarna. Tro icke, att denna skara är så förblindad! Den lider mera af missförhållanden inom religionen än de bildade, ty dessa hafva oftast tviflets narrapostlar att lyssna till, under det att folket, bundet af det trägna arbetet för dagligt bröd, blott hör sin egen stämman, som bjuder det tro på och lefva enligt en högre vilja. Likasom folket följde Jesus, medan ännu de högre tviflade och tadelade, skall det äfven nu följa ropet på reformation.»

»För en stund sedan sade ni mig, att ni studerat den heliga skrift, men föga af dess sanningar synes hafva fäst sig i edert minne. Icke nog med, att ni stryker öfver de speciela lärorna, ni förbigår äfven med tystnad det stora, viktiga vittnesbörd, att denna bok är en af Gudi ingifven, och att således dess ord icke kunna kullkastas af hvilka nyhetsiffrare som helst.»

»Att den är Guds ord, fattar jag icke. Hvad menar ni dermed?»

»Dermed menas, att hvarje dess ord såsom varande Guds eget är oomkullkasteligt, att hvarje sats deraf skall stå fast i evigheters evigheter, och att det hela är såsom Gud sjelf harmoniskt, djupt, oändligt.»

»Huru kan ni veta, att så är händelsen?»

»'Himmel och jord skola förgås, men icke mina ord', säger Herren. Han har ingifvit de helige männen hvad de skulle skrifva, och de hafva skrifvit.»

»Sålunda hafva författarne sjelfva angifvit, att de äro Guds, så att säga, språkrör?»

»Ja!»

»Men hvem ansvarar då för, att dessa män talat sanning? Eller har hvar och en, som säger sig hafva skrifvit i Guds namn, verkligen gjort detta?»

»Att de tala sanning visar skriften sjelf.»

»Och hvem bedömer den?»

»Menniskan.»

»Alltså är det ytterst menniskan som bedömer, huruvida en författare är af Gud ingifven eller icke. Det hela ställer sig sålunda: Skriften är helig, emedan af Gud ingifne män skrifvit den. Detta veta vi, emedan de sjelfva sagt det, och deras ord äro sanna, emedan skriften är helig. Vi stanna i en cirkel, hvarur hvarken skriften eller logiken hjälper oss.»

Pastorn vände sig emot honom med en mildt förebrående uppsyn:

»Jag hvarken kan eller vill bemöta edra sofismer. Sansa er några ögonblick, så kunna vi sedan fortsätta samtalet.» —

De gingo under tystnad framåt mellan djupa granhäckar, planterade i utkanten af stadsparken, Sanningskär öfvertänkte hvad han hade sagt.

men hans följeslagare tycktes bereda sig på ett längre anförande. Ingen människa mötte de, ehuru det var söndag och vid middagstiden, ty de hade med afsigt valt den aflägsnaste delen af promenaden. Slutligen bröt pastorn tystnaden:

»Ni tror då icke på en Gud?»

»I er fråga,» svarade Sanningskår med en öppen blick, »återfinner jag ett antagande, som jag var beredd på. Med afseende på religiösa spörsmål intager ni samma ståndpunkt som mängden, i det ni identifierar en faktiskt gifven religion, dess ceremonier och statuter med religionen i dess renhet och idé. Ni tror, att emedan man gör några inkast mot er religiösa ståndpunkt, man vill motsätta sig *all* religion; ni tager för gifvet, att man i och med det samma är en gudsförnekare, en fritänkare. Detta edert antagande är, såsom jag redan förut påpekat, fullkomligt felaktigt. Det finnes en religion utan allt detta glittrande påhäng, detta intiga ordprål, denna genom lättrogenheten vunna myndighet, det finnes en religion, hvars Gud är den rena anden, verkande i kärlek och öfverseende, egande sitt tempel i människornas innersta, och uppfattande endast gerningarna såsom hafvande värde för honom.»

»Ni förkastar då tron?»

»Hvad är tron i den mening, ni tager den, annat än ett menskligt försanthållande? Menas

med tron åter den sanna uppfattningen i för-
ening med det rätta handlandet, så vill jag sist
af allt svika den. Men är den blott någonting
teoretiskt, ett blott lärande, som icke har af-
seende på handlandet, så är den af noll och
intet värde. Om det finnes fyra eller fem per-
soner i gudomen, om Guds olika 'naturer' äro
på ett eller annat sätt med hvar andra för-
enade, gör ingenting till saken. Med dessa läror
har man blott dragit Gud inom den ändliga
sferen; man har för idel hårklyfverier förbisett
det handlingskraftiga, hvarigenom själen fri-
göres och hjertat förvandlas till Guds värdiga
boning.»

Efter en stunds vandring kommo de till
ett hus med tornspira och breda fönster. San-
ningskår frågade pastorn hvad det var och fick
då veta, att det var ett metodistkapell. Detta
gaf pastorn anledning att närmare utlägga för-
hållandet mellan statskyrkan och de öfriga
legitima religiösa samfunden. När denne slutat
sitt anförande, inföll Sanningskår:

»Af edra ord finner jag, att ni anser en
statskyrka berättigad, och att man visserligen
kan utträda ur denna, men då måste anmäla
sig skola ingå i något annat legitimt samfund.
Men andra tider skola komma, som icke skola
hylla denna eder åsigt, och jag vill nu lemna
en kortfattad redogörelse för, huru denna om-
kastning enligt min åsigt skall försiggå.»

»I det äldsta kristna samhällets tider voro presterna de egentliga lärarne, och ju mera det hierarkiska samfundsskicket utbildade sig, dess större makt fingo de inom detta område. Prester voro lärare, prester skoluppsyningsmän, och till att blifva prester studerade då de lärde. Men med en vidsträcktare uppfattningssfer följde äfven större behof efter vetande, och den presterliga bildningen blef otillräcklig. Visserligen fick Galilei på knä afsäga sin 'villfarelse', Bruno på bålet plikta för sina fria kyrkliga åsigter, och tusen andre tänkare föra ett hårdt lif under förföljelser och plågor, men en friare vind blåste dock vid medeltidens slut öfver verlden. Den nordeuropeiska reformationen å ena sidan, den katolska restaurationen å den andra gifvo vetandet friare tyglar samt gjorde kyrkan mindre hård och hänsynslös. Sedan den tiden har forskningen frigjorts, och det har spridts en härlig glans af vetenskapliga triumfer äfven öfver vårt fosterland. Men ännu ligga tunga fjättrar på den sanningsträngande anden, hvilka dock i den ordning, jag nu vill förutsäga, skola bortslitas. Den första redan väckta, men icke ännu rätt förstådda frågan, som skall bryta en del af dessa fjättrar, rör statens och kyrkans skiljande från hvarandra. Denna skall afgöras så, att hvarje medborgare får bestämma, huruvida han vill tillhöra något religiöst samfund eller icke. Derefter skall man göra den ekono-

miska sidan af saken till föremål för undersökning. Man skall säga sålunda: 'när jag icke har någonting att göra med statskyrkans prester, bör jag icke heller aflöna dem'. Staten måste medgifva riktigheten af dessa ord, hvaraf följer, att statskyrkans prester erhålla en högst obetydlig aflöning emot förut. Antalet deraf skola därför betydligt förminskas. Vidare skall man komma till insigt om, att i våra dagars presterliga kall hafva flydda tider sammanblandat tvänne vidt skilda uppgifter: lärarens och den administrative tjänstemannens. Af båda dessa slag har staten redan aflönade embetsmän, och en välbehöflig förenkling inträder, när skollärarne taga undervisningen om hand, kronofogdarne de statistiska och administrativa sysselsättningarne. Presterna skola sålunda blifva endast den positiva religionens förkunnare för ett visst antal menniskor med lika åsigter. Sjelfmant framställer sig då frågan om kyrkogodsens och prestbostälленas reduktion, ty dessa, i synnerhet de senare, äro statens eller kommunernas, icke de enskilda samfundens egendom, och genom att genomföra denna akt, skola millioner återvinnås åt statskassan. Samtidigt med dessa reformer skall religionsundervisningen upphöra att vara obligatorisk i statens skolor och de unge i och med det samma erhålla en friare, sannare och sundare verldsåskådning. Slutligen skall den sanna religionen, som ser till hjertat

och handlingarna, segra. Gud skall icke dyrkas med salmsånger och ceremonier utan med ett ödmjukt sinnes hela uppoffring och kärlek.»

Pastorn hade under tiden då och då sett skarpt på Sanningskär, och när denne hade slutat, reste han sig upp, lyfte endast på sin hatt och försvann. Sanningskär hade skaffat sig ännu en fiende.

Han satte sig på en gräsbänk långt ifrån människovimlet. Det susade så friskt från granhäcken, fåglarne sjöngo i busksnåren, och det doftade från den närbelägna ängen. Sanningskär kände sig så vekt stämd; han slöt sina ögon och bad. Han visste med sig, att han icke ville sära eller förolämpa någon, men att han dock vore nödsakad att uttala den sanning, som han lofvat att offra sitt lif åt.

»Store Gud,» bad han, och heta tårar strömmade ned öfver hans kinder. »Gif mig makt att verka ditt verk, så, som kommande tider skola välsigna det. Gif min ande ljus i mörkret, att den icke måtte stöta sig mot sjelfförgudningens stenar, och låt mitt hjerta i ödmjuk undergifvenhet vara fylldt endast af tanken på dig! Om jag möjligen djupt sårar någon, som är född i villfarelse, så låt den plåga, jag då åstadkommer, återfalla på mig sjelf, blott att du måtte finna, att jag sagt ett ord, som i sanning är evigt. Låt mig alltid med kärlek möta dem, som hata mig, därför att de tro

mig förneka dig, dessa, som icke veta, att det är dig, som jag framför allt söker. Och, först och sist, må du låta mig, när jag en gång går hädan, slumra in i ditt namn, liksom jag sökt lefva i ditt, du, som är ljusets, sanningens, godhetens och all härlighets källa.» —

Stilla mediterande för sig sjelf Guds storhet och kärlek, vandrade Sanningskår åter till sitt hem. Den qvällen gick han icke ned till sällskapet i pensionen, utan stannade under bön ensam hos sig. —

FJERDE KAPITLET.

Sanningskär i societeten.

Under de första månaderna af sitt vistande i hufvudstaden hade Sanningskär föga bekymrat sig om att göra några bekantskaper bland dem, som tillsammans med honom voro inackorderade i majorskans pension. Hans tid förflöt under studier och ensliga meditationer, och när han någon gång syntes i sällskapslifvet, iakttog han oftast en endast af några korta svar afbruten tystnad. Dock kunde den unge mannen med det fördelaktiga utseendet och den vackra hållningen icke annat än göra intryck på det täcka könet. Han fick då och då en eldig blick, som han icke förstod att besvara, och det hände till och med, att han på mången större fest var ett af aftonens förnämsta samtalsämnen.

Emelleitid började det blifva enförmigt för honom att antingen tyst åhöra andras samtal

eller ensam tillbringa qvällarna på sina rum, hvarför han beslöt att vid första lägliga tillfälle kasta sig in i sällskapslifvet. Han ville icke mera endast åskåda och åhöra, utan äfven deltaga i konversationen och lekarne. Ett sådant tillfälle erbjöd sig snart för honom. Majorskan hade alltid på höstsidan en stor fest, hvartill alla hennes intima vänner jemte bekantskaper med kända namn inom olika områden inbjödos. Vanligen var det, såsom äfven denna gång, bal och supé, hvarför äfven en stor mängd ungdom var inbjuden. Majorskans affärer voro visserligen icke de bästa, men vid denna fest fick ingenting fattas, ty den utgjorde den förnämsta reklamen för hennes pension.

Dagen för festen kom. Största delen af pensionärerna hade för qvällen fått afstå dispositionsrätten öfver sina rum, i det att ett af dem var inredt till kapprum, ett annat till toalett, ett tredje till buffet o. s. v. Vid sextiden tändes gasen, och vid tiden för gästernas ankomst stod våningen upplyst, präktig, inbjudande. Ljus, mattor, blommor, draperier, essencer hade icke sparats för att låta det hela göra ett angenämt intryck. Också hviskade gästerna sins emellan, att denna fest, att döma af tillrustningarna, måste blifva en af majorskans mest lysande.

Sanningskär hade denna afton klädt sig med särdeles omsorg. Den svarta fracken

smög sig smidigt kring hans eleganta växt, den hvita halsduken höjde upp hans fina, skära hy, och hans stora blå ögon med sitt barnsligt oskuldskraftiga undrande uttryck gaf hela hans personlighet en tjustningskraft, som i synnerhet på blaserade världsmenniskor måste verka tilldragande. När han kom ned i salongen, var hela sällskapet samladt, och värdinnan skyndade sig att presentera honom för den utvaldaste delen af sällskapet. Hans sällsamma namn och friska utseende väckte ett särdeles stort intresse, som visade sig deruti, att han genast blef föremål för sällskapets frågor och komplimenter.

Té serverades, och derunder öppnades en liflig konversation. Sanningskär besvarade till honom ställda frågor och började äfven lemna inkast i diskussionen. Man talade om badorter, toaletter, den kungliga familjen, väderleken och skördeutsigterna. Sanningskärs naiva anmärkningar och slående infall gjorde honom snart till en af de ledande i konversationen, men som denna rörde sig kring jembörlighets saker, stötte han sig icke med någon bland det. Sedan téet var serveradt, hemtades de yngre damerna af sina kavaljerer till dansen, och de äldre flyttade sig närmare salsdörrarna för att åse denna. Sanningskär tog ett album för att på något sätt fördrifva tiden.

Medan han som bäst besåg afbilder af en mängd obekanta storheter inom konstens område, hörde han en klädning frasa helt nära sig. Han såg upp. Det var en äldre ogift tant, en kusin till majorskan, som nu tagit plats nära honom synbarligen i afsigt att anknyta ett samtal. Sanningskär bortlade albumet och väntade, att hon skulle börja.

»En utmärkt lysande fest, herr Sanningskär,» läspade hon och fingrade med sina magra, knotiga fingrar på sin urkedja. »Jag vet mig icke i min kusins hus hafva varit med på en liknande.»

»Den kan nog *kallas* lysande,» svarade Sanningskär med allvarsam min, »men i sjelfva verket är den väl icke det. Det finnes ju icke någon fast grund därför. Jag förstår icke, huru majorskan, som har så dåliga affärer, kan hafva råd att tillställa sådana festligheter.»

Den gamla damens ansigte mulnade.

»Herr Sanningskär talar i en så märkvärdig ton om min kusins ekonomiska ställning. Jag medger också, att denna icke är så god, men hvad skall hon väl göra? Hon måste ju uppehålla sin ställning, ty i annat fall erhåller hon inga inackorderingar. Denna höstfest är en af hennes pensions förnämsta dragningskrafter. Ni vet för öfrigt, att det är flere

än hon, som med knappa tillgångar måste lefva med i societeten.»

»Men på detta sätt är det icke hon, som håller denna fest, utan gasbolaget, slagtare, blomsterhandlare, vinhandlare med flere, som i större eller mindre grad få släppa till medel. Denna fest representerar ett deficit i hennes kassa, som hon aldrig fyller, och sålunda blifva dessa varuutlemnare på kredit bedragna. På samma sätt förhåller det sig då också med hvarje fest i societeten, som icke kan betalas af sina tillställare. Det är de närande klasserna, som gifva dem — utan att sjelfva få vara närvarande dervid.»

»I viss mån har ni rätt, men hvarför skall ni fördystra denna lyckade fest med sådana anmärkningar? — Se der kommer kusin! — Vi måste tala om någonting annat! — Var ni på konserten förra lördagen?»

Majorskan närmade sig med leende min de båda samtalande. Hennes lediga hållning, fina drag och vårdade toalett i förening med glädjen öfver de lyckade arrangementerna, hvilken spridde ett sken af tillfredsställelse öfver hela hennes väsen, gäfvo henne ett nästan ungdomligt utseende. Hon hade nu en lång stund gått och aktgifvit på serveringen, hvarför hon var trött och behöfde hvila sig. Hon slog sig ner vid deras sida och vände sig mot dem.

»Låt för all del icke mig störa ert samtal! — Hvad var det ni talade om, i fall jag får fråga?»

»Åh,» svarade den gamla damen med den mest obesvärade min, »om konserten förra lördagen. Jag för min del tyckte, att den var alldeles utmärkt.»

»Detta var ett ämne, som fröken uppkastade strax innan fru majorskan kom, men förut talade vi om, huru orätt det är att hålla fester, som man icke kan betala,» inföll Sanningskär, »och det var med särskild . . .»

»Det vill säga,» afbröt den gamla fröken med blossande kinder och hviftande näsduk, »att — att — att det är oriktigt af herrskapet Lystedts att hålla storartade fester, då, som hela världen vet, grosshandlaren är cessionsmessig. Detta föranledde oss att tala om fester i allmänhet, och så kommo vi in på konserten. — O, hvad de sjöngo bra, dessa svenska kvar- tettsångare, i synnerhet tenoren, som var rent af makalös.»

Majorskans ansigte, som en stund för- dystrats, började återtaga sitt glada utseende. Men Sanningskär skulle snart förstöra det.

»Vi talade icke om herrskapet Lystedt, utan om denna fest i qväll,» anmärkte han med orubbligt lugn. »Jag sökte fästa frökens uppmärksamhet på det orätta uti att tillstålla

fester, som man icke kan betala, hvilket hon också medgaf.»

Majorskan blef grå i ansigtet, bet sig i läppen och skulle helt säkert hafva sagt honom bittra saker, om icke hennes kusin hade haft nog själsnärvaro att visa henne på en stor krachan med vidfästad vetenskapsman, som inträdde. Majorskan qväfde sin vrede och skyndade leende att välkomna denne.

Den gamla fröken reste sig upp och vände sig mot Sanningskär:

»Som ni tyckes omöjligt kunna deltaga i en taktfull konversation, antager jag, att ni också icke fattar, huru plumpt ni i denna sak burit eder åt. Ni har för hela qvällen ohjpligt förstört vår ämabla värdinnas goda humör.»

»Var det icke sant hvad jag sade?»

»Sant? Sant? — Tror ni då, att man ständigt får säga sanningen? Antingen är ni ett oerfaret barn, som tycker om att förstöra hvad som kommer i er väg, eller också en oförsynt gäck, som hånar hela världen. Mins mina ord: 'tala sanning i societeten, och ni skall mycket snart vara för alltid stängd derifrån'.»

Med en blick af medömkan och förakt lemnade hon honom.

Sedan majorskan talat några ord med professorn, måste hon aflägsna sig för att öfver-

vaka, att de äldre, fattiga danslystna damerna icke fingo sitta. Lemnad allena, såg professorn sig om efter något sällskap, och hans blick mötte Sanningskärs. De presenterade sig sjelfva. Sanningskär kände professorn genom hans historiska arbeten och begagnade nu tillfället att meddela sig med honom om hithörande förhållanden.

»Jag har nyligen genomgått professorns historia» — professorn böjde artigt på hufvudet och antog en anspråkslös min — »och jag får uppriktigt säga, att jag icke kan anse det sätt, hvarpå professorn framställt de politiska personligheternas betydelse, såsom egentligt. Ert arbete förefaller mig förr vara ett aggregat af aftryckta tidningsartiklar från förgångna tider än ett genomarbetadt och karaktärstecknande verk. Jag skulle gerna vilja höra försväret för detta ert framställningssätt.»

Professorn fixerade honom skarpt, rättade till sin krachan och begagnade tillfället att lemna honom, då en ung man under orientaliska vördnadsbetygelser bad att få säga ett par ord. Sanningskär var åter ensam.

Han lemnade salongen och tog plats i ett litet kabinett långt från balsalens bullrande musik för att njuta af ensamheten, men han hade knapt suttit der några ögonblick, förrän en skara unge män, som fullkomligt ignorerade honom, togo plats i samma rum,

De började föra en helt obesvarad konversation om de unga flickornas förmögenhetsställning, utseende och växt, hvilket Sanningskär fann outhärdligt, hvarför han begaf sig derifrån. Utan något bestämdt mål vankade han ur det ena rummet i det andra, tills han slutligen fann det vara bäst att åter taga plats i salongen, der han hade tillfälle att observera och samtala med en mängd människor. De äldre damerna, som tycktes tillräckligt länge hafva åskådat dansen, hade bildat små kottier, och Sanningskär var just på väg att sälla sig till ett af dem, då en ung man närmade sig och presenterade sig för honom såsom kandidat Lerbäck. Denne hade, såsom han sjelf förbindligt upplyste om, länge längtat efter att göra Sanningskärs bekantskap, emedan han visste, att denne öppet sade sin mening om allt, samt önskade nu att höra hans omdöme om literaturen.

»Ni är realist?» frågade Sanningskär med en vältalig blick på Lerbäcks välmående ansigte och morska blickar.

»Naturligtvis. Som jag förmodar, vet ni väl, att jag författat 'Smörja och Smuts', en roman i tre afdelningar: den första skildrande den låga klassen, den andra den lägre och den tredje den lägsta.»

»Jag känner icke till ert arbete, men att döma af titeln, bör det handla om obehagliga saker.»

»Det är sanna saker.»
»Men jag skulle dock våga hemställa till eder, huruvida det sanna endast såsom sådant bör vara innehållet i *estetiska* verk. Jag måste anse, att eder skola kommit på betänkliga afvägar genom att dels fatta endast det sanna såsom konstens uppgift, dels uppsöka denna sanning företrädesvis hos det smutsiga och gemena.»

»Vi skildra hvad vi se; det är icke vårt fel, om det vi se är uselt.»

»Det finnes en hel verld, som ni aldrig sett och aldrig kommer att se: hängifvenhetens, kärleken, godhetens, en verld, som visserligen hårdt strider för sin tillvaro bland människorna, men som aldrig, om den rätt fattas och rätt förstår sig sjelf, går under. Det är denna verld, som konstnären bör fästa blicken på och i rena afbilder framställa på ett sådant sätt, att människorna känna sig upphöjda och vederqvickta af dess betraktande.»

»Jag erinrar mig i min späda barndom hafva hört någonting liknande af min guvernant,» hånlog realisten. »Ni tyckes strängt fasthålla vid er gröna ålders traditioner.»

»Jag är glad deröfver, ty det är det ideala, som skall leda människans utveckling, och bevaras den skatt deraf, som barndomen skänker henne, så skall hon säkert räddas från förderf. Blott för dagsländediktare och literaturmodhjeltar

kan det vara lämpligt att slafviskt följa 'strömningar' och 'skolor'.»

»Det är lyckligt, att ni icke är den tongifvande inom literaturen, ty i så fall skulle den riktning, som jag representerar, ställas i skamvrån. — För öfrigt märker jag tydligt, att ni är personligt ovilligt stämd emot mig.»

Sanningskär ville förklara sig, men den unge, lofvande realisten — alla realister äro lofvande — aflägsnade sig med ett högdraget löje på sina läppar.

Under detta korta samtal hade en mängd personer inkommit i salongen, och konversationen tagit den lifligaste fart. Kring det stora bordet midt i rummet hade några tanter, klädda i bländhvita löständer, några äldre herrar och ett mindre antal ungdom tagit plats, och föremålet för deras ifriga samtal var nästans elaka ord och dåliga handlingar. Sanningskär flyttade sig närmare och var snart inne i kretsen. Han hade förut under qvällens lopp efter en stunds samtal endast sett sura ansikten vända mot sig och tyckte därför, att det skulle vara angenämt att åtminstone en gång denna afton se bifallande blickar och höra glada skratt. Han kom att tänka på sin nu döda systers guterade konversationsförmåga och kände med sig sjelf, att om han ville, kunde han öfverglänsa henne. Ju mer han tänkte på, huru han skulle göra, dess mera begärlig

föreföll honom denna nyck, och inom några ögonblick hade han intagit en dominerande ställning bland sällskapet kring bordet. Infall, anekdoter, bitande repliker flödade från hans läppar, och han talade blott om frånvarande och på så underförstådt, fint sätt, att alla fullkomligt begrepo honom, men ingen skulle kunnat anklaga honom för att öppet förtala människor. Först drog man på munnen åt honom, sedan hördes här och der ett undertryckt fnittrande, och slutligen brast hela sällskapet ut i de mest ohejdade skrattsalfvor. Majorskans salong hade helt säkert aldrig hört sådana utbrott af glädje.

Sedan Sanningskär låtit sällskapet en god stund erhålla sitt lystmäte af skratt öfver nästans fel och svagheter, steg han upp och sade med ett kallt leende:

»Och nu, mitt herrskap, om vi skulle se på oss sjelfva aldrig så litet, tror ni ej, att andra skulle skratta åt oss lika ohejdadt som vi nyss åt dem?»

»Hvad menar Ni,» frågade en af tanterna med spetsig blick.

»Jag menar, att svaghetera i detta sällskap icke äro mindre än i andra, och att löjet icke är sättet att bota dem.» —

»Mitt herrskap, supén är serverad,» ljöd majorskans röst vid ingången till salongen. Sällskapet kring bordet bröt upp med de öfriga,

men Sanningskär hörde sedan, att han resten af qvällen utgjort föremålet för dess kommentarier.

Under supén lade Sanningskär märke till flere saker, som bidrog att göra hans humör ännu retligare. Han såg, huru tvenne fruar, som voro dödsfiender, komplimenterade hvar andra under oupphörligt interfolierande af »kära du» och »bästa du» samt af löften att »snart, mycket snart hälsa på sin egen, rara vän»; han hörde en löjtnant berömma supén för värdinnan, under det att han med största ansträngning pinade ner ett stycke lastgammal höna. De unge kavaljererne drucko smickrande värdinnan till i rödvin, som smakade lik medelstark ättika, och värdinnan persvaderade ett par onklar att icke försmå hennes gåslefverpastej, som hon visste vara uppäten för en god halftimme sedan. De dansanta damerna sade sig icke vara hungriga, emedan de tyckte det se så prosaiskt ut att i sina tillbedjares närhet visa en strykande aptit, och dessa i sin ordning talade med sina tillämnade svärmödrar om räddningshem och bönehus, under det att de inom sig uppgjorde kalkyler, huru mycket det kunde bli i hemgift eller ersättningssumma vid en möjlig giftermålsaffär. Tyst, men observerande gick Sanningskär bland dessa hungriga gäster, som under välvilliga småleenden och artiga bugningar svuro inom sig öfver trängseln och den knapt tilltagna maten. Sjelf var han icke

vid aptit, utan satte sig i en vrå under väntan att någon skulle förbarma sig öfver honom och uppkasta någon intressant fråga till samtalsämne.

Deri bedrog han sig dock, ty förbi honom drog efter slutad supé den ena skaran efter den andra, och han fann för godt att följa med strömmen in i salongen. Om en stund spelades en vals upp, och Sanningskär, som insåg, att detta ensliga stillasittande skulle blifva enformigt, beslöt sig för att tråda dansen. Snart var han presenterad för en ung tärna, som var villig att i hans sällskap öfva upp benmuskulerna, och så godt han kunde valsade han med henne några slag kring salen. När han märkte, att hon flämtade och var varm, stannade han och skaffade henne en stol.

»Hvad det är varmt,» pustade hon och hviftade med sin solfjäder. »Det är ett stort obehag med dansen, så rolig den annars är. Eller hvad tycker ni?»

»Alldeles som ni. Jag är mycket besvärad af värmen här i salen.»

»Och hvad det är trångt att dansa sedan! Jag förstår inte, huru det har varit möjligt att få rum för både premier och seconde i fransäsen.»

Sanningskär teg. Han undrade, om den lilla damen kunde tala om annat än värme och trängsel.

»Hvad jag tycker om den här valsen,» fortfor hon och vickade fram och tillbaka med

sitt hufvud. »Det är visst en af Strauss' kompositioner. Jag tycker så mycket om valser, när de äro vackra.»

Detta var ett nytt slags konversation för Sanningskär. Han beslöt dock att icke gifva tapt utan i likhet med sin unga dam resonnera plattheter. Det var ju i alla fall sanning i dem.

»Jag tycker om allt som är vackert — när det är vackert,» inföll han lifligt och såg in i hennes ögon.

»Ack ja! Det är så rysligt roligt att se någonting vackert. I fredags t. ex., när det var så skönt väder och solen sken. Var ni ute och gick då?»

»Ja. Det var så klar och skön luft.»

»Men i torsdags var det ännu vackrare.»

»Ja, deri har ni fullkomligt rätt. — Får jag lof?»

De dansade en stund och återvände till sina platser. Den unga damens kinder hade fått en hög färg och hennes ögon glänste. Hon tycktes fylld af en mäktig tanke, och Sanningskär böjde sig ned mot henne.

»Förlåt, att jag lemnar er på en stund,» bad hon med en blick, som om det hade gått afslag på ett frieri. »Jag håller på att tappa en blomma ur håret och måste i tid fästa upp den.»

Hon försvann på några ögonblick, och när hon återkom, bad hon om ursäkt, emedan

hon låtit honom vänta. De dansade ut ännu en gång, och sedan tog konversationen åter fart.

»Jag ser er så sällan i stadsparken,» började hon. »Ni måtte inte vara road af att promenera?»

»Tvärt om, jag går rätt mycket, men vi hafva kanhända olika promenadtider. Jag går alltid på morgnarna.»

»Det beror väl derpå,» inföll hon med en blyxt i ögat, som om en af lifvets viktigaste frågor afslöjats för henne. »För resten tycker jag så mycket om att promenera. Det är så rysligt roligt, i synnerhet, när man verkligen har lust för det.»

»Ja, ni har rätt, i synnerhet när man har lust för det.»

»Men,» anmärkte hon åter efter en stunds betänkande, liksom hade hon tvekat länge, innan hon vågade framkomma med en djerf sats, »tror ni, att det är helsosamt att promenera på morgnarna? Jag var ute häromdagen och fick genast snufva.»

»I så fall tror jag icke, att det är skäl vara tidig af sig.»

»Jag är också så rädd för snufva. Man blir så fasligt röd om näsan.»

»Och så spricka läpparne sönder.»

»Just det! Ni tycks riktigt hafva reda på snufva.»

Hon skrattade friskt och godt. Det smittade. Sanningskär kunde icke återhålla sig utan stämde in af hjertans lust. Det var likasom en befrielse från någonting, som under qvällens lopp nedtyngt honom. De dansade under skratt ut ännu en gång och kommo skrattande tillbaka till sina platser. Valsen var slut.

»Hvad ni måtte haft roligt under den här valsen, mina unga vänner,» anmärkte majorskan, som stått på ett litet afstånd från dem.

»Ack ja, kära tant. Herr Sanningskär har varit riktigt underhållande.»

»Hvad har ni då talat om, om jag får vara nyfiken och fråga?»

»Åh, det har varit allt möjligt,» log hon till svar. »Det är alldeles, som om vi varit gamla bekanta.»

Sanningskär bugade sig och gick. De enda sanningar, han under kvällens lopp fått säga, utan att någon blifvit ond, voro plattheter, och så hade han till på köpet på grund af dem sagts vara »alldeles som en gammal bekant», en omedveten, blodig kritik öfver societeter och gamla bekantskaper. Han ämnade först utan vidare gå upp på sitt rum, men som kaffet började serveras, beslöt han att dröja ännu en stund.

I salongen hade emellertid en ung dam på sällskapets enträgna böner satt sig ned vid pianot och spelat ett stycke. Efter dess slut

reste hon sig upp och mottog beundrande tacksägelser af den lyssnande skaran. Sanningskär råkade att stå nära henne, och då hon med en undrande blick vände sig ifrån honom, som stod kall och orörlig, fann sig en af de uppvaktande kavaljererna föranlåten att fråga honom, hvarför han visade den unga damen en så oppenbar oartighet.

»Ni hörde henne spela, ni stod alldeles bredvid henne, när hon lemnade pianot, och ni hade icke så mycket vett, att ni icke ens med en lätt bugning kunde visa er tacksamhet mot henne.»

Sanningskär ledde den unge mannen åt sidan, lade vänligt sin arm öfver hans axel och frågade tyst:

»Ni anser då verkligen, att hon spelade så väl?»

Vunnen af Sanningskärs välvilliga leende, såg han sig försigtigt omkring och då han icke i sin närhet såg någon, som kunde lyssna, hviskade han:

»Visst fan spelade menniskan uselt, men man måste väl i alla fall visa sig beundrande mot henne. Qvinnorna äro ju nu en gång sådana.»

»Tror ni verkligen, att man måste göra det?»

»Ja, ifall man vill vara med i societeten. Så mycket kan jag säga er, att aldrig blir ni bjuden i denna unga dams familj.»

»Än mer? — Man behöfver väl icke be-
undra usel pianospelning för att vara med i
alla familjer.»

»Ni är ett original! — Tillåt mig trycka
er i ett glas punsch.»

Ledd af den unge mannen, som hade ett
friskt och öppet ansigte, gingo de till buffeten
och slogo sig ned vid ett litet bord. Men
knapt hade de klingat med hvar andra, förrän
en skara unge män inträdde, förande med sig
en smärt, högväxt yngling, som talade temligen
högt. Han tycktes redan hafva druckit något
för mycket, hvilket dock icke hindrade honom
från att tömma ännu ett par glas, som gjorde
honom ännu gladare. Han pratade vidt och
bredt om lifsglädje och framtidsutsigter, men
då en af hans kamrater bad honom tala tystare,
föll han in i en annan ton:

»Säger du åt mig att tala tystare, du?
Likasom det skulle passa dig, din kältring!»

»Hvad säger du? Säg om det en gång till,
om du törs,» ropade den tilltalade, som också
tycktes vara något berusad.

»Du är en riktig stackare, som ingenting
vet och ingenting vill. Att anföra kottiljonger
och slå dunster i ögonen på gamla tanter, det
är det enda som du kan.»

»Kör ut honom! — Låt honom icke vara
här! — Skaffa hit en vaktmästare!» ljöd det
från den unga skaran.

»Ja, ni kan gerna skrika,» fortsatte föremålet för deras vrede. »Jag vill inte ge en vittnen för er allesammans. Ni äro odågor, lättingar, som inte göra mera nytta än en kålmask. Jag har länge tänkt att säga er det, och nu är det gjordt. Adjö med er!»

Han försökte gå sin väg, men då han var osäker på benen, steg Sanningskärs unge vän upp, gaf honom ett glas vatten och ledde honom ut i ett annat rum. Undrande öfver, att det var spirituosa, som skulle framlocka ett sanningsord i denna societet, gick Sanningskär in i salongen, der kaffet nu som bäst serverades. Hans försök att anknyta samtal med de honom närmast sittande misslyckades fullkomligt. En äldre man, till hvilken han vände sig med en likgiltig fråga, begagnade tillfället för att berätta, huru olika det var nu emot då han var ung, hvarvid Sanningskär anmärkte, att det berodde på dennes egen ålder och skröplighet, hvilken anmärkning i hast afklippte allt samtal. Han komplimenterade en ung flicka för hennes grofva händer, hvilka utvisade, att hon var mycket huslig, frågade en dam, om det var hennes hårfläta, man nyss hittat i salen, ty färgen på hennes hår var alldeles lika med flätans, anmärkte för en kammarjunkare, att det måtte vara mycket dragit att stå i dörrarna, när de kungliga hafva främmande, och upplyste en ögift dam af obestämd ålder om, att hon påminte

så mycket om ett porträtt af hans mormor. Till slut hade han så tröttat ut sällskapet, att han icke fick annat än högst afmätta svar, hvarför han också var mycket glad, när gästerna började troppa af. Af pur välvilja skulle han följa med ut i tamburen och hjälpa dem på med ytterplaggen, men möttes äfven här af sura miner, då han åt en storväxt dam framräckte ett par galoscher af de kolossalaste dimensioner, hvilka han sade sig anse böra passa för hennes fötter, samt frågade professorn, huruvida han icke finge fästa krachanen på ytterrocken, emedan det var så vackert månsken ute, att den mycket väl kunde observeras.

När han tog afsked af majorskan, log hon sötsurt och hoppades, att han icke var alltför missnöjd med sin qväll. Sanningskär gick upp på sitt rum, men hörde innan dess, huru den unge mannen, som nyss sagt sina vänner några sanningar, i trappuppgången bad dem om ursäkt därför. Han hade druckit litet för mycket och därför råkat säga saker, som han icke alls menade.

af nydret om et portrett af hans hustru
 Til det havde han en trofast afslægtet af
 han ikke blot kende en høst ståtligt svar hvor
 for han orkede var nydret end var kasten
 pågæde troppa af. Af den yndelige skulde han
 tillid med en i tumboren og hvede dem på
 med ydmyghed, men mottog slyven på at sige
 minde, da han at en stovret dem hændte
 et par gylsler af de bedste heste dundersoner
 hvede han sige sig sine høst på sin hustru
 færd, samt pågæde professor hævde han
 alle sine færd hændte på ydmyghed
 endehan det var et vacker manden mit af
 den nydret var hende observere

Når man tog sig af manden for den
 skænt og hvede af den ikke var tillid
 manden med en drille. Sammenligning
 på sin hustru men hende man det hustru
 under minnen som hvede sig sin vunder
 minnen i færd hændte på dem om vunder
 hvede. Han hvede hvede det for nydret og
 det var det hvede som han ikke alle
 men

(Faded text, likely bleed-through or very light printing)

FEMTE KAPITLET.

Sanningskärs hemlif.

Under de närmaste dagarne efter festen iakttog majorskan en mycket reserverad hållning mot Sanningskär, och äfven denne å sin sida var tyst och inbunden. Han visste, att han hade skaffat sig många fiender, och detta gjorde honom människoskygg. Han stängde sig inne på sina rum, visade sig endast vid måltiderna nere i familjen och öfvertänkte allvarligt, huruvida han icke för alltid skulle lemna människors samqväm och återvända till sina föräldrars ensliga hem. Han kände med sig sjelf, att han icke passade för den verld, hvori han kommit. Innan kort förändrades dock situationen; han stannade kvar.

Under den tid Sanningskär vistats i majorskans hus, hade han äfven gjort bekantskap med hennes tvenne döttrar, hvilka dock icke behagade honom. Deras håg lekte endast åt

nöjen och tidsfördrif; de kunde litet af hvarje, men ingenting i grund. De förstodo att till-laga en enklare efterrätt, kunde föredraga en lättare sonat och använda de vanligast förekommande franska fraserna, såsom »comme il faut» och »savoir vivre», dansade väl och hade alltid under resor engelska romaner till lektyr. De voro hvarken verldsdamer eller hushållerskor, hvarken guvernanter eller pigor; de hade, med ett ord sagdt, »erhållit en god uppfostran». Sanningskär bytte högst få ord med dem, under det att de å sin sida visade honom måttlig uppmärksamhet. Det var egentligen de, som voro orsaken till, att han så litet som möjligt deltog i familjens aftonsamqväm.

Men en dag inträffade någonting, som skulle helt och hållet förändra hans stämning mot familjen. När han nedkom till middagen satt vid majorskans sida en rodnande, frisk ungdom, ännu nästan ett barn, som med blyga blickar och tafatt hållning besvarade hans helsning. Det var majorskans yngsta dotter Anna, som uppfostrats hos en slägting på landet och nu skulle in till staden för att der erhålla den pölityr, som kunde göra henne eftersökt på äktenskapsmarknaden. En aning sade Sanningskär, att hon vore det ideal, hvarom han så länge drömt. Nu var det omöjligt för honom att resa. Från hennes läppar skulle hans öde afkunnas.

Hädanefter blef hans största nöje att betrakta henne, att lyssna till hennes ord, att leda hennes omdöme. Majorskan kunde icke nog glädja sig öfver denna förändring i hans sätt. Under festen hade han haft en mani att säga folk obehagligheter, men i Annas sällskap mildrade han sina omdömen, och om han icke utan att väcka förtret kunde säga sin mening, teg han hellre. Han var nu ungefär sådan, som när han först inkom i pensionen, och detta gjorde, att han nära nog återvann all den gunst, hvari han förut stått till majorskan. Han uraktlät nu icke att hvarje afton sluta sig till den krets, som då merendels bildades hos majorskan. Men på samma gång han njöt af att i stum beundran betrakta den älskade, märkte han, att tonen i Annas nuvarande hem icke utöfvade ett godt intryck på henne. Då hon hade ett utbrott af sin friska, obrutna glädje, fick hon höra, att hon saknade sätt att vara; hennes fullkomligt träffande, men naiva anmärkningar mottogos med öfverlägsna smålöjen, hennes rättframma ord med förebråelser, och hennes öppet visade ovilja eller vänlighet betecknades såsom stående i nivå med en vildes burleska ursprunglighet. Hon förlorade på detta sätt sin naturliga glädtighet och förvandlades från ett skogens friska blomster till en matt och konstlad drifhusplanta.

Emellertid förtärdes Sanningskär af en passion, hvars kraft han icke hade anat, när den först framträdde. Han glömde allt för denna himmelsstormande känsla, som genomträngde hela hans inre. Han kunde icke följa med ett arbete, som han föresatt sig att läsa, utan stannade redan vid första sidan i drömmier om den utvalda, och hans promenader i stadsparken blefvo med hvarje dag allt kortare. När han vaknade på morgonen, var hon hans första tanke, och när han skiljdes från henne om qvällen, var det under längtan att snart åter få träffa henne.

Denna passion kunde icke blifva någon hemlighet för majorskan och hennes familj. Med sin skarpa blick upptäckte hon snart, huru saken förhöll sig, och glädde sig deråt, ty Sanningskär var förmögen och därför, fränsedt hans svaghet att tala sanning, hvilket ju kunde tagas bort med tiden, ett förmånligt parti. Hon uppmuntrade honom genom att då och då lemna honom allena med Anna, på det att han skulle få tillfälle att förklara sig, och visade honom en moderlig vänlighet och omvårdnad.

Några månader förgingo dock, innan Sanningskär fattade det afgörande beslutet. Han visste, huru viktigt detta steg var, och hade ämnat taga sig en god betänketid, men när han såg, huru hans lilla älskling med hvarje dag blef allt mera tynande och förkonstlad, beslöt

han att göra slag i saken. Han friade och fick ja.

Han njöt af all den besvarade kärlekens lycka. Denna trängtan efter att hafva någon att tänka på och sörja för, hvilken så länge bott inom honom, hade nått sitt mål, och med stormande lust, med öfversvallande fröjd tryckte han sin älskade i sina armar. För att göra hans lycka fullständig, bestämde majorskan, att deras bröllop skulle stå inom två månader. Det unga paret kunde därför redan nu träffa sina anstalter, hyra våning och beställa möbler, en sysselsättning, som mycket intresserade Sanningskär, ty han ville göra hemmet så angenämt som möjligt för sin unga brud.

Innan den högtidliga akten skulle försiggå, utkämpades dock en het strid mellan Sanningskär och hans blifvande svärmor. Sanningskär satte sig till en början bestämdt emot, att äktenskapet skulle erhålla en religiös prägel. Han ville ej, att en prest skulle förena honom med den utvalda. Äktenskapet vore ju en förening mellan tvänne individer af olika kön för släktets fortplantning och uppfostran. Hvad hade väl Gud att göra dermed? Gud, en ande, skulle tagas till vittne vid ett förbund, hvars krafter voro helgade åt ändamål, vidt främmande för hans öfversinliga natur. Och hvar stode det väl skrifvet i bibeln, att denna förening skulle beseglas af en prest? Om denna

bok vore de kristnas rättesnöre, hvarför ansåg man sig då slafviskt bunden af en ceremoni, som der icke funnes föreskrifven, utan faktiskt vore blott människofunder? Nej, fritt och öppet skulle han inför samhällets representanter erkänna henne för sin lagvigda hustru; deras barn skulle vara frukter af en sant sedlig förening, som icke behöfde sky ljuset, utan öppet kunde visa sig för människorna. Men hans ord förmodade intet; mot sin fästmörs böner och tårar, sin svärmors jernvilja kände han sig maktlös. Han måste i detta hänseende, men först efter ihärdig strid, göra dem till viljes.

En annan sak, hvarom han och majorskan icke heller kunde komma öfverens, var frågan om sättet för bröllopets firande. Hon ville hålla ett stort och pråktigt bröllop, som skulle öfverglänsa den sista höstfesten, under det att Sanningskär sökte uppvisa, huru förnuftslöst det var att till en sådan akt som denna samla en mängd folk, som skulle pokulera med brudgummen och irritera bruden. Han ville hafva en enkel familjefest utan prål och gäster, men äfven i detta fall måste han gifva vika. Först nu insåg han, hvilken makt ligger i en envis kvinnas vilja. Redan nu började han blifva rädd för sin svärmor.

Vid den utsatta tiden för bröllopet stannade vagn efter vagn utanför majorskans våning. Der Sanningskär satt bredvid sin unga brud i

salongen, undrade han, hvarifrån alla dessa gäster kommo, och efter akten undrade han ännu mera, hvad dessa kunde finna för intresse uti att under krumbugter, nigningar, handtryckningar och småleenden önska nästan fullkomligt främmande människor all lycka. Han kände igen samlingen sedan höstfesten, men var dock allt för lycklig med sin brud för att nu säga gästerna några sanningar. När dessa lemnat festen, var det som hade han genomgått skärselden, och han var ett godt stycke nära himmelen, när han jemte sin hustru befann sig på väg till deras gemensamma lilla hem.

Den penningsumma, Sanningskär erhållit af sin far, var tillräcklig för hans nya lefnadsförhållanden. Han kunde därför fri från alla näringsbekymmer under ett stilla hemlif hän- gifva sig åt sina studier och möta framtiden med öppen blick och godt hopp. Också var hans nya hem förtjusande anordnad med sina mjuka, stoppade möbler, smakfulla dekorationer och lyxartiklar samt sin ljusa, glada stämning. Smekmånaden för de unga tu varade längre än vanligt. Hon utvecklade en ung hustrus hela varma hängifvenhet, var glad och lycklig endast i hans närhet, lefde blott för honom, och han å sin sida kände sig kompletterad af en högre makt, som förut endast under stunder af ljufva drömmier skymtat fram för honom, men som han nu i kroppslig gestalt slöt till sitt bröst.

De lefde för sig sjelfva och kände icke behof af någonting annat, som skulle kunnat göra deras lycka fullständigare.

Ett halfår hade på detta sätt förflutit för de unga, då Sanningskär började öfverraska sig sjelf med, att han icke vore så tillfredsstäld som förut med detta lif. Han behöfde tydligen ett nytt inslag deri. Det lade sig en slöja af trötthet öfver hans väsen, luften i deras våning föreföll honom instängd, och han tyckte sig märka, att hans unga hustru längtade. Han framstälde därför för henne såsom sin önskan, att de åter skulle umgås med menniskor, och då hon med glädje mottog hans förslag, gjorde de och mottogo visiter samt uppträdde snart på de bekanta familjernas fester.

Men när de sjelfva på detta sätt började deltaga i umgängeslivet, måste de äfven se menniskor hos sig, och detta blef inom kort anledningen till oupphörliga tvister mellan de unga. Svärmodren och hennes båda döttrar, hvilka emellertid fått allt större insteg i huset, bidrogo också att öka spänningen. Sanningskär ville, att inga bjudningar med sitt hviskande förtal, sina svarfvade artigheter, sitt måttlösa öfverflöd på mat och dryck skulle förekomma i deras hus, utan att hvar och en, som ville göra dem ett besök och stanna hos dem en qväll skulle vara välkomna, under det att Anna åter, intalad af modren och systrarna,

önskade, att de då och då skulle hafva bjudningar, der deras hem skulle kunna visa sig i så fördelaktigt ljus som möjligt genom att då invitera personligheter med verldsvana och rykte. Fruntimren segrade, och sedan dess förlorade Sanningskär sitt lugna hem. Det hände nu ofta, att när han som bäst var fördjupad i studier, en piga underrättade honom om att hela våningen skulle rengöras, emedan det skulle komma främmande följande dag, och när han, sedan denna fest var öfver, trodde sig kunna få vara i lugn, togs han snart ur sin villfarelse: *efter* festen måste naturligtvis rummen undergå en grundlig rengöring. På detta sätt flyttades han ur rum i rum, stördes af förmiddagsvisiter och kaffebjudningar, släpades med på konserter och teatrar, och han fann snart, att han på detta sätt skulle blifva ingenting annat än sin hustrus underdånige salongsinledare och biljettköpare.

En annan sak väckte också hans djupa missnöje. Hans hustru, som förut varit så enkel och anspråkslös, blef nu under inverkan af modern och systrarna allt mer fåfång och fordrande. Hon måste följa med moderna och förvandlade därför vissa tider hela våningen till ett modemagasin, en nyck, som kostade vackra summor. Hon ville vara »som de andra», hvilken älsklingsfras retade Sanningskär så mycket, att han ibland kände sig hågad att stiga

upp från middagsbordet eller undvika kaffet efter middagen, emedan då dessa frågor vanligen kommo på tal. Alla hans föreställningar tjenade dock till intet. Han fäste förgäfves hennes uppmärksamhet på, att man icke behöfde apa efter löjligen modegalenskaper för att vara hyggligt och väl klädd. Hon hade då alltid de vanliga inkasten till hands, att fru Pettersson nyss fått en så utmärkt vacker klädning af sin man, som visst icke var så förmögen som hennes, och att friherrinnan Snedkrona, som redan två gånger gjort dem äran af sin visit, hade härom dagen sagt, att en af de nya pariserhattarna skulle kläda henne så utmärkt. Hon skulle ju skämmas ögonen ur sig, om hon icke finge vara klädd så som hon ville. Hvad skulle man tro om hennes man? Hon hade redan hört ute i staden, att man hade sagt, att fru Pettersson hade sagt, att hon hade sagt, att han vore hård emot henne, men detta hade hon på det yttersta opponerat sig emot. Ty ännu, Gud ske lof, vore han hennes rara, goda Sanningskär.

Med förfäran insåg nu Sanningskär, att en stor förändring så småningom hade försiggått med hans unga hustru. Han öfvertänkte ärlighetsteorien och fann, att svärmoderns gry med hvarje dag klarare visade sig hos hans hustru. Genom en förståndig uppfostran hade detta till en början tillbakahållits hos henne

och dolts, särdeles för den, som såg henne med kärlekens blickar, men nu trädde det med allt bestämdare former i dagen. Han förstod, att ett raskt grepp måste göras för att leda henne på en annan väg och på samma gång rädda husfreden.

Han begagnade sig af ett tillfälle, som erbjöds honom, då hans fru en dag framlade för honom en ny bjudningslista. Endast »de mest intima vännerna», hundra personer ungefär, skulle inbjudas, och hon hade redan vidtalat en grannväninna att få servera supéen i hennes våning, emedan deras egen vore alldeles för liten. Sanningskär satte sig bredvid henne, fattade smekande hennes hand och bad henne, att hon åter skulle blifva sådan hon var, då han först såg och älskade henne. Han sökte uppvisa, huru fåfängligt det lif, hon förde, var, huru en qvinna borde vara sitt hems tomte och prydnad, men icke societetens moddocka, huru hon borde koncentrera sin vilja på lifvets sanning och innehåll och icke dess lögn och ytlighet. Han blef så rörd, när han talade med henne, att han icke kunde beherska sig, utan gret som ett barn vid tanken på, huru lyckligt deras hem varit, och huru det nu förvandlats till ett slags gästgifvaregård, hvarvid den enda skilnaden från en verklig sådan låg deri, att de främmande icke gäfvono någon kontant betalning för välfägnaden.

Till en början lyssnade hans fru med en något förtretsam min till hans ord, derpå erhöilo hennes drag ett allvarligt uttryck, och slutligen tycktes hennes mans ord göra henne vacklande. Då inträdde majorskan, och några ögonblick derefter var situationen fullkomligt förändrad. Majorskan egde en vältalighet, som sökte sin like. Hon förstod att framställa saken, så som hon önskade, och sedan hon blifvit underrättad om hvad det var fråga om, lät hon sin dotter paradera som martyr. Hon vore det unga offerlammet, som skulle hjälplöst föras till det bål, som hans sjelfviskhet beredde henne. Han tänkte blott på sin egen fördel, icke på sin unga fru, som så väl då och då behöfde en förströelse. Han ville naturligtvis, att hon skulle sitta mol ensam, klädd i en gammal utnött, ja kanske trasig halfylleklädning för att andäktigt höra på hans jeremiader och förmaningar. Hade majorskan anat detta, skulle aldrig något parti blifvit af. Men nu vore hennes älskling ohjelpigt offrad. Hon vore ju i hans klor, och då föreföll det ingalunda märkvärdigt, att han behandlade henne huru som helst. Och det skulle också den veka, undergifna Anna helt säkert lida; hon med sitt englahjerta, som föga anade verldens list och ondska, skulle böja sig under hans obevekliga, förhärdade vilja och så småningom tyna bort från honom. Men

när Anna vore död, skulle han nog inse, huru hjertlost han handlat emot henne.

De båda fruarna greto i kapp. Anna förstod nu, att hon blifvit misshandlad af sin man, huru sjelfvisk han var, huru ädelt och varmt hennes mor hade försvarat henne. Då Sanningskär sökte öfvertyga dem om, att han icke ville tvinga Anna att föra ett ensligt lif, beröfvad vänner och nöjen, fick han till svar af henne, som nu lärt sig moderns taktik, att hon nog kunde underordna sig hans sjelfviska vilja; hon vore villig att hyra sig in i ett mörkt kyffe och lefva i veckotal på pölsa ifrån charkuteriboden: hon visste nog sin plats. När hennes martyrförklaringar och tårar sinat, började majorskan ånyo, och i full förtviflan grep Sanningskär sin hatt för att undkomma alla beskyllningar, som slungades emot honom. När han åter hemkom, voro hans fru och svärmor i full selsättning med förberedelserna till festen. Den skulle hållas kosta hvad det ville, ty de hade icke på mycket länge — senast ett par dagar förut — sett sina vänner i de nygiftas hem.

På detta sätt gick tiden under de närmaste månaderna. Sanningskär kände sig allt mer främmande i sitt eget hus och märkte dess utom till sin förskräckelse, att hans förmögenhet på detta sätt snart nog skulle smälta ihop. Han försökte ännu någon gång vädja till sin hustrus rättskänsla, men fann, att detta

var förgäfvess. Hans sorgsna sinnesstämning gjorde honom ännu mera skarpsynt att upptäcka de menckliga svagheterna, och hans bitande infall jagade mången gäst på porten. Han skulle nog sålunda gjort rent hus, om icke majorskan funnit ett sätt att göra honom oskadlig. Hon föreslog honom att då och då göra någon utflygt, att lemna hemmet på någon dag för att, såsom hon sade, söka nöjen, som kunde intressera honom, och med nöje grep han efter detta tillfälle att finna ro i ensamheten. Under hans bortvaro höllos festerna, och om han någon gång hemkom, när gasen strålade i våningen och musiken lockade till dans, gick han till någon läsesalong eller kafélokal, der han väntade ut sin hustrus gäster. Sanningskärs lif var så tungt, som någonsin en äkta mans kan vara.

Sedan detta lif fortgått en tid, märkte han till sin glädje, att hans hustru undergick en oväntad förändring. Hon blef mindre hågad för supéer och baler, gick hellre på föreläsningar än på teatrar samt samlade omkring sig literära storheter, med hvilka hon lifligt samtalade. Hon läste en mängd uppsatser i kvinnofrågan och skref till och med sjelf under märket »förtryckt maka» några utkast i tidskriften »Qvinnoemancipationen» samt helsade med bifall hvarje tillfälle att visa sig sjelfständig. Sanningskär, som redan var fullkomligt kufvad af

henne hvad beträffar hennes böjelse för fester och nöjen, märkte denna förändring och väntade endast på ett lägligt tillfälle för att söka återvinna hennes kärlek.

Sedan hans hem nu blifvit lugnare, kunde han åter ostördt hängifva sig åt sina studier, och i denna hans ifver stod hans hustru icke efter honom. Hon tillbringade hela dagarna med att läsa sådana arbeten som Ibsens »Dukke-hjem» och lefde sig mer och mer in i denna sfer af missförstådda qvinnor och egoistiska män. Äfven hon å sin sida beredde sig till ett schackdrag, som skulle ställa henne vida öfver hennes man.

En qväll var Sanningskär mot vanligheten ute och hemkom först sent. Då han trädde in i tamburen och stälde undan sin käpp, råkade han stöta emot någonting; han böjde sig ned och märkte, att det var en fullpackad nattsäck. På hans fråga, om någon resande kommit, svarade jungfrun, att det var fruns nattsäck, som stått der redan flere dagar. Utan att vidare grubbla häröfver, gick han in i våningen, der han fann sin fru, sysselsatt med läsning, sittande med en mycket stel hållning vid stora bordet i salongen. Med en min, full af höghet och svårmod i förening, vände hon sig mot honom och frågade:

»Hvarför kommer du så sent hem? Du borde icke få vara ute vid denna tid på dagen.»

Sanningskär såg förvånad på henne. Hon fortfor:

»Huru skulle icke ditt rykte kunna lida af denna oförsigtighet! Du, en ung, nygift man, träffas sent om qvällarna ensam ute på gatorna. Det ligger ju så nära till hands att antaga, att du söker sällskap.»

Sanningskär teg fortfarande. Han endast såg på henne frågande.

»Du tänker icke alls på dygdens fordringar, du tänker icke på din unga hustru, du sätter dig öfver hvad hela verlden säger, endast för att följa dina nycker. Min pligt fordrar, att jag ingriper.»

Nu bröt Sanningskär sin tystnad.

»Hvad är detta för ett infall, min bästa Anna? Antingen har du blifvit sömnig, under det att du väntat på mig, eller också är det något tillbud till en allvarsammare sjukdom, som yttrar sig i ditt osammanhängande tal.»

»Ingalunda. Jag har endast fått en blick för det falska i qvinnans ställning och velat gifva dig en varning som jag hoppas du förstår. *Du* är ute om qvällarna och hemkommer ensam först på nattsidan, men *jag, jag* kan icke utan att äfventyra mitt rykte göra detta. Men jag skall visa dig, att jag icke låter förslafva mig af lumpna fördomar. Qvinnan skall likställas med mannen och för att icke sänka *henne*, måste *han* höjas upp.»

»Men inser du icke,» inföll Sanningskär, som nu förstod hvarom fråga var, »att naturen begåfvat mannen annorlunda än qvinnan, och att deraf också måste följa andra pligter och rättigheter? Det vore en löjlighet eller, rättare sagdt, en galenskap, att vilja tillämpa samma lagar på så vidt skilda natureler.»

»Af olikheten i begåfning följer icke, att *mannen* med nödvändighet skall vara den herskande. Denne representerar den råa styrkan, qvinnan deremot det sedliga modet, den intelligenta kraften. I den sanna civilisationen ligger med nödvändighet, att qvinnan skall herska.»

»Du gjorde kanske bäst uti att gå till hvila, min lilla hustru,» sökte Sanningskär skämta. »Du har helt visst sofvit illa de sista nätterna och detta i förening med läsningen af de många familj- och samhällsförbättrande böckerna har gjort dig hufvudyr.»

»Du tror, att du skall kunna ostraffadt håna mig, men deri misstager du dig fullkomligt. Jag skall nu, just nu säga dig sanningen, så att all oklarhet oss emellan må blifva häfd.»

Hon reste sig upp och såg på honom med retade blickar.

»Du har icke annat än förtryckt och missledt mitt bättre jag. Allt sedan min bröllopsdag har du visat mig, att du haft för afsigt att fullkomligt blifva min herre. Först höll du mig

innestängd från världen, för att jag skulle blifva helt och hållet genomsyrad af ditt väsen, och när vi trädde ut i den, lät du mig hålla stora fester i vårt hem, skaffade mig eleganta toaletter och köpte mig dyrbara smycken i hopp om, att min fåfänga skulle förqväfva min sanna qvinlighet. Under dessa ytliga nöjen förslappades min energi och min blick för qvinnans sanna bestämmelse, och det var detta, du ville. Men du har dock icke lyckats i din slugt anlagda plan. Jag väcktes i rätt tid genom dessa.»

Hon slog med handen på några buntar afhandlingar och dramer, som lågo på salongsbordet, så att lampan hoppade, och albumen höllo på att falla till golvet. Sanningskär åhörde henne under tystnad. Detta var en ny fas af hans hustrus mångsidiga kynne.

»Jag vet nu, huru jag skall handla. Det måste blifva ett annat förhållande oss emellan. Du måste intaga min plats och jag din. Det är icke nog med, att medlemmar af mitt kön kunna blifva telegrafister, filosofie doktorer och kassörskor, utan de skola blifva herrar i sitt hus. Du skall hädanefter göra mina sysslor och jag dina.»

Sanningskär tyckte, att det började gå något för långt. Han blef dock icke ond, utan bad henne blott gå till hvila.

»Du tror kan hända, att jag skämtar, men deri bedrager du dig storligen. Vill du icke

lyda mig, så skola våra vägar skiljas. Jag har redan länge tänkt på möjligheten deraf. Hvad är ditt sista ord?»

»Gå till hvila, kära Anna!» —

Med ett par språng hade hon nått tamburen, slungat undan en mängd kappor och rockar samt triumferande med sin nattsäck i ena handen och sin hatt i den andra gått fram till honom.

»Likasom Nora i natt och storm lemnade sin man, så skall jag nu också lemna dig. Det 'otroliga' skall aldrig inträffa. Du ser, att det finnes qvinnor, som veta att följa sanningens och det rättas röst.»

Innan Sanningskär hann betänka sig, huru det hade tillgått, slogs tamburdörren igen, och han var ensam. Han kunde icke efter hvad som hade passerat gå till hvila, utan satt kvar, tänkande på sin hustrus sällsamma beteende. Hvad hon blifvit förändrad, sedan han först träffat henne! Han hade trott, att hvarje människa hade en viss grundkaraktär, som aldrig förändrades; men att döma af hans hustru, vore detta ett misstag. Vore alla lika beskaffade som hon, så skulle det finnas flere jag hos en och samma personlighet, hvaraf hvart och ett under för det gynsamma förhållanden kunde uppammas och frodas. Han förstod nu, att slägtanlag är *en* faktor i människans uppfostran, personlig inverkan en annan, och att det gäller

förena båda så, att det goda hos hvar och en af dem kvarhålles och understödjes. Hans kraft hade varit svagare än svärmoderns och den ytliga, ljugande societeten.

Han visste icke, huru länge han hade suttit försänkt i sina grubblerier, då en knackning på ett fönster åt gatan kom honom att spritta till. Han skyndade dit, och frågade hvem det var, samt hörde till sin förvåning och glädje, att det var hans hustru, som önskade komma in. Han öppnade genast, och drypande af regn och svett, släpande sin tunga nattsäck och med ett uttryck i sitt ansigte, som om hon skämdes öfver någonting, som misslyckats, smög hon sig in och skyndade förbi honom in i sitt rum, som hon låste för honom. Sanningskär hörde sedan, att hon först gått till sin mor, som låtit henne förstå, att hon skjutit öfver målet, hvarför hon lemnat henne och sökt erhålla rum på ett hyggligt hotell, men blifvit öfver allt tillbakavisad, emedan man icke så sent på natten tog emot ett ensamt fruntimmer, som såg så upprördt och genomsmutsigt ut. Antastad af polis, hade hon slutligen sett sig tvungen att återvända till hemmet.

De närmaste dagarna efter detta uppträde hade Sanningskär att glädja sig åt en fullkomlig husfrid. Afhandlingarna och dramerna försvunno från hans hustrus skrifbord, och han började känna igen henne sådan hon var, då de flyttade

in i sitt lilla hem. Men han fick icke länge glädja sig åt denna förändring. I stället för den förra tendensen hos henne att »med känedom om kvinnans upphöjda begåfning häfda hennes ställning gent emot mannen», framträdde nu en annan nemligen att blifva »religiöst sinnad». Hon besökte alla möjliga missionshus och bönsalar, skickade omkring lappar med tryckta bibelspråk, sökte efter en »frälst» kokerska, uppträdde med hela stycken ur bibeln och katekesen mot sin man och förklarade honom slutligen för evigt fördömd. Hon kunde icke vidare lefva tillsammans med en så obotfärdig syndare som han.

Efter två års giftermål blefvo Sanningskär och hans hustru lagligen skilda. Han beslöt att lemna fäderneslandet. Till sin sorg märkte han, att ingen med vänlighet tog afsked af honom, utan att tvärt om alla vände sig ifrån honom, då han närmade sig. Rektorn, pastorn, professorn, hans vänner med döttrar och hela societeten för öfrigt kunde icke finna nog skarpa uttryck för att rätt framställa hans karaktär och tendenser. Med tungt hjerta lemnade han den stad, der han med kärlek skyndat till allas möte, men tillbakavisats med förakt och hat.

SJETTE KAPITLET.

Sanningskär i utlandet; hans åter-
vändande till föräldrahemmet.

Under sina studier af fäderneslandets förhållanden hade Sanningskär funnit, huru illa dess skolväsen var organiseradt, huru de kyrkliga och religiösa förhållandena lemnade rikt fält för grundad kritik, huru fullt af lögner umgänget människorna emellan var, huru med ett ord sagdt, allt behöfde och fordrade en genomgripande reformation. Efter sin förmåga hade han, ehuru förgäfves, sökt verka för det rätta, och när han redt sig ett eget bo för att inom dess krets förverkliga sina tankar, hade han deri fullkomligt misslyckats. Det var därför icke underligt, att han under den första tiden af sin utrikes resa förhöll sig fullkomligt passiv och slöt sig inom sig sjelf.

Han kunde icke undgå att observera, att människorna voro öfver allt lika beskaffade.

Det fans hos de främmande människorna samma sjelfviska sträfvan att, oafsedt huruvida andras rätt dervid trädde under fötterna, vinna så mycket som möjligt, samma begär efter njutning, om också tillfälle dertill skulle lemnas blott genom att lefva för dagen, samma skarpa blick för inbillade egna förtjenster och för andras öfverdrifna fel, samma lögnfulla motsats mellan religionen såsom riktande blicken på himmelens tillkommande rike och det jordiska lefvernet såsom roffande åt sig allt som innebär nöje, samma fåfänga, som frågade efter namn, titlar och rikedom och lät hjertats godhet ega ett dubiöst värde. Det var samma gamla historia som i hans fädernesland.

Hvad som dock skilde detta från utlandet var, att det senares förhållanden voro mera vidtomfattande, och att dess öfverförfinade bildning med dess kraf egde att uppvisa mera konstlade njutningsbegär, men äfven mera raffinerade lidanden. Det fans äfven vissa saker, hvartill hans hemland kunde uppvisa endast svaga motstycken, saker, som framtråda endast i ett stort land med tiotals millioner invånare, med en högt uppdrifven industri och ett till passion gränsande intresse för de politiska stormarna. Under sina resor lade han märke till svåra missförhållanden, och när han ansåg tiden vara inne, uppträdde han öppet. Han insåg nemligen, att det icke var tillräckligt att uttala

sina tankar mellan fyra ögon eller i mindre sällskaper, utan beslöt att i rymliga salar, fyllda af sanningstörstande medborgare, söka arbeta för kommande tiders frihetsvärf. Han framstälde dock aldrig sina ord så, som gälde de endast det land, der han för tillfället uppträdde, utan betonade, att de menliga svaghetera voro allmänna, om också de på vissa ställen kunde visa sig i en skarpare belysning.

I Tyskland var det i synnerhet tvänne frågor, som han afhandlade: militarismen och fosterlandsförgudningen. Han uppvisade, huru detta gränslösa rustande, dessa otaliga härar, dessa omåttliga krigsskatter, dessa årslånga kasernvistelser med tiden skulle i grund förstöra rikets finanser, gifva industrien ett dödssår, utarma landet och dymedelst sätta dess sjelfständighet i fara. Han sökte särdeles för den burgna medelklassen och de idoga arbetarna klargöra, att dessa aldrig önskade eller fordrade krig, utan att det fastmera var ärelystna statsmän och hänsynslösa agitatorer, som uppviglade sinnena och framkallade strid. Kriget med alla dess fasor hindrade mensklighetens utveckling, ty derunder förqväfdes människans bättre instinkter och ett nationalhat underhölls, som måste försvåra bildandet af framtidens europeiska statsförbund. Han uppmanade därför sina åhörare, att, hvar och en i sin stad, verka för afväpning och fred. Äfven fäste han deras

uppmärksamhet derpå, att det fans hos dem en fosterlandsförgudning, som lade i deras mun talet om »det heliga tyska folket», »den sant tyska begåfningen». Fosterlandskärleken vore en god sak, då den höll sig inom tillbörliga gränser, men i den form, hvarunder den i Tyskland framträdde, var den en styggelse. Hvar och en skulle älska sitt fosterland, utan att därför förbise och ringakta andra folks begåfning och rättigheter. Lika stor skilnad som det vore mellan sjelfkänsla och egenkärlek, lika stor, om icke större, skilnad vore det också emellan fosterlandskärlek och fosterlandsförgudning.

För fransmännen höll han ljungade föredrag öfver »la gloire» och dess betydelse. Han visade, huru denna falska uppfattning af »äran» hade fört dem ur det ena trångmålet i det andra, och huru denna hängifvenhet för allt i ögonen fallande och lysande hade förmått dem att taga mått och steg, som icke kunde annat än vara förderbringande. Han uppträdde vidare mot den vidt spridda äktenskapsosedligheten, som förstör den unga qvinnan och lägger öfver hemmet en tung stämning. På samma gång han erkände deras arbetsförmåga och sparsamhet, lät han dem veta, att dessa egenskaper allena icke kunde säkra utvecklingen, utan att det också nödvändigt måste finnas en djupare

blick för hvad den sanna äran och familjens helgd inneburo.

Sanningskär genomströfvade vidare England och fann der denna svindlande skilnad mellan rika och fattiga, mellan lord-millionärer och arbetare-proletärer, som der framträder så skarp. Han gick genom dessa oändliga fabriks-salar, der öfveranstängning och nöd gå hand i hand med hatfullhet mot de bättre lottade, och han uppträdde med värma för de förtryckte arbetarnes sak. Han var outtröttlig uti att draga från stad till stad, från fabrik till fabrik, öfver allt verkande och ledande. Han visade, att hvarje myndig, frisk medborgare hade rättighet att för sitt dagliga ansträngande arbete erhålla så mycken ersättning, att han kunde försörja hustru och barn, och att det vore en orättvisa, att håglöse, men rike drönare i kraft af sin förmögenhet skulle kunna förtrycka en hel klass. Han uppmuntrade dem till att genom sammanslutning och pligtrogenhet förbättra sin ställning.

Alltid lika rastlös och menniskoölskande drog Sanningskär på detta sätt från det ena landet till det andra. I Ryssland förde han det lägre folkets talan, framhöll de politiska brottslingarnes hårda behandling, afslöjade försnillningar inom embetsverken, fordrade en representation och ett förbättrat undervisningsväsen; i Österrike uppvisade han omöjlig-

heten af att i längden kunna sammanhålla ett rike, som var sammansatt af så heterogena element; i Italien förhöll han folket dess otyglade passioner, dess lättsinne att lefva blott för dagen, dess vidskepelse och okunnighet; i Spanien framhöll han faran af ett prestvälde, som slår själar i de hårdaste fjettrar och gör religionen till ett narrspel; i Grekland sökte han väcka nationens bättre känslor till lif genom att framhålla det stora föredömet af det gamla Hellas. Öfverallt talande om framtidens stora, oafvisliga uppgift, genomströfvade han hela Europa.

Den lön, han erhöll för sin ädla sträfvan, var nära att tillintetgöra honom. Hvar han än uppträdde, hade han emot sig mäktiga fiender, som sökte misstyda hans goda afsigter och förlöjliga hans ord; från mången sammankomst gick han med misströstan och förtviflan i sitt hjerta, och mången gång vacklade han i sin föresats att verka för sanningen. Trots allt ondt, som tillfogades honom, kunde han dock icke upphöra att lefva för sin stora idé. Men när han omsider på sina försök att lindra människornas plågor och upplysa en knotande massa förtryckta hade användt resten af sin förmögenhet, när han en gång slagen och blodig vacklade till sin ensliga boning i en rysk provinsstad och med knapp nöd undgick att utan dom och ransakning sändas till Sibe-

rien, beslöt han att uppgifva sitt verk. Han kände, att han skulle börja hata människorna, om han vidare utsatte sig för deras förföljelser. Enligt löftet till sina föräldrar kunde han åter uppsöka sitt fädernehem för att der dö i ro.

Många gånger sedan han lemnat detta, hade han tänkt på sina föräldrar. Han hade ofta erinrat sig sin fars lugna, tankfulla ansigte, sin mors vänliga ögon, och det hade gifvits stunder, då han velat kasta bort allt för att åter begifva sig till dem. Han hade så gerna, i synnerhet vid sin bröllopsfest, velat sett dem vid sin sida, men de hade ju öfverenskommit, att han, blott då han kände sig besviken och olycklig, skulle återvända till dem. Det var derfor han nu var på väg till det gamla fädernehemmet.

Ty nu var han verkligt olycklig. Ingenting hade lyckats för honom, och han hade skördat sin tack i hån och misshandel. Hans hustru hade gäckat hans förhoppningar om ett stilla hemlif, och han hade aldrig haft någon verklig vän, ty ett enda sanningsord hade ibland varit tillräckligt för att drifva hela hans umgänge på flykten. Han ville aldrig mera se människor, utan i dess ställe dölja sig hos sina föräldrar och dö i ödemarken, ty för människosamqväm var han icke skapad.

Han var icke mera den samme Sanningskär, som för fem år sedan begaf sig ut i den

stora, vida världen. Mången ädel röst hade tystnat i hans innersta, månet ljuft hopp helt och hållet gäckats. Hans tro var skakad i sina rötter, och om den skulle kunna räddas, vore det endast genom att lägga ny grund för hans tanke och vilja. Han var blott en skugga af den förtröstansuppfylde, lifskraftige Sanningskär. —

Efter en ansträngande vandring kom han till den stad, hvarifrån den trettio dygns långa färden skulle anträdas, men insjuknade der och undgick med knapp nöd döden. När han uppsteg från sjuklägret, var det vår med ljumma vindar och doftande blomster, och han tyckte sig af den få nya krafter till att fullborda sin sista långa färd genom till största delen obodda trakter.

En qväll, då han hade gått hela dagen och kände sig mycket trött, såg han på afstånd en gestalt, som sakta närmade sig. Det var en gammal man med silfverhvitt skägg och tankfull uppsyn. När han kommit fram till Sanningskär, kände denne sina krafter tryta, och ett ögonblick derefter sjönk han sanslös ned på den späda gräsmattan, hvaröfver hans stig ledde. Den gamle skyndade fram för att hjälpa honom, och om en stund kunde han åter resa sig upp för att fortsätta färden. Den gamle bad honom dock hvila sig ännu någon tid, ty i annat fall skulle han icke kunna fort-

sätta sin väg länge. Men Sanningskär var obeveklig. Han längtade utsägligt efter sina föräldrar.

»Hvad heter du, unge man?» frågade den gamle.

»Sanningskär,» svarade han med en öppen blick.

»Sanningskär,» mumlade den frågande. »Då måste ditt lif vara mycket innehållstomt.»

»Hvarför det?» sporde Sanningskär med förvåning.

»Emedan det icke finnes någon sanning.»

»Du hädar ditt hvita skägg och spottar din egen ålderdom i ansigtet,» svarade Sanningskär med fast stämma. »Skulle det icke finnas någon sanning?»

»Nej! Har du väl funnit den annorstädes än i din fantasi? Tänk noga efter!»

Sanningskär blef i hast grubblande. I verlden hade han icke funnit någon sanning. Hade den gamle rätt?

»Hvem är du, som då jag är nära förtviflan, söker störta mig nedför branten?»

»Jag är Gorgias från Leontini. Följ mig, om du kan!»

När Sanningskär såg upp, var den gamle försvunnen. Många tankar togo inträde i hans sinne. Om ingenting vore sant, så hade han ju sträfvat efter ett irrbloss. Menniskorna hade ju då rättighet att handla såsom de gjort, ty

funnes icke sanning, då funnes icke rätt, och makten vore då blott till för den maktegandes godtycke. Han tvekade, huruvida han åter skulle kasta sig in i verlden och förverkliga sin mission, eller vid återkomsten till sina föräldrars hem säga dem, att de befalt honom strida för någonting innehållstomt och fåvitskt. Under dessa grubblerier lade sig kring hans hjerta en obetvinglig oro, som svälde ut till en förtärande vända, drog blodet från hans kinder och förbländade hans ögon. Han visste nu, att han misslyckats, och ville söka döden.

Från en närbelägen skogsdunge smögo röster, som fylde honom med förtviflan:

»Kalla dig *Lögn*, och du skall segra! Kalla dig *Lögn*, och du skall segra!»

Först ljödo de som en hviskning, kommen från hans innersta, men vunno snart i styrka. De stego från hviskning till susning, från susning till klang, från klang till storm, från storm till orkan. Jord och himmel tycktes tillropa honom:

»Kalla dig *Lögn*, och du skall segra!»

Det svartnade för Sanningskärs ögon. Uppbjudande sina yttersta krafter, knöt han sin hand och ropade:

»Nej! Vid Gud! Förr dö!» —

Rösterna tystnade, och en stilla stämning bredde sig öfver naturen. Trött af dagens vedermödor, lade sig Sanningskär att hvila, och

han sof lugnt, tills solen stod högt på himmelen. Knapt hade han uppstigit, då han hörde steg närma sig, och snart såg han tvänne vandrare vid sin sida. Den ene var en äldre man med grofva drag, men varmt blickande ögon, den andre ännu ung, skön och mild som en gud.

Då runno Gorgias' ord Sanningskär i hägen, och han frågade:

»Kunnen I säga mig en sak, I vandrare?»

»Fråga,» ljöd den yngres stämma.

»Är det sant, att ingen sanning finnes? Jag har svårligen vändats öfver, att så skulle vara.»

»Deröfver behöfver du icke grubbla,» fortsatte den yngre. »Om intet är sant, så är det ju icke heller sant, att intet är sant. Men är något sant, så finnes det en sanning. Denna lära om intets sanning upphäfver sig sjelf.»

»Hvem är du, som så bringar mig tröst?» frågade Sanningskär med en varm blick af tacksamhet.

»Jag är Plato, Aristos' son, sanningens ringe tjenare.»

»Men hvad är då sant?» frågade Sanningskär å nyo.

Då pekade den äldre vandraren på honom och sade:

»Känn dig sjelf!»

»Hvem är du, som bjuder mig känna mig sjelf?»

»Jag är Sokrates, Sofroniskos' son, hvilken Delfis orakel kallade den visaste bland människor, men sjelf vet sig vara blott en vishets-sökare.»

Sanningskär ville skynda fram för att tacka dem för den tröst, de bringat honom, men när han nådde den klippa, bakom hvilken de gått, syntes de ej mera. Förgäfves sökte han dem, och, öfvertänkande deras ord, fortsatte han sin väg.

Han granskade sitt innersta och fann nu deri en outsäglig harmoni. Derinom talade röster till honom om Gud och världen, om naturen och människan, om lifvet och döden, och på samma gång blef det klart för honom, att han måste förena sig med den gud, hvarom dessa röster talade. Han spanade dock förgäfves efter sättet därför. Under striden mot världens fiendtliga makter hade hans blick fördunklats, hans hjerta hårdnat, och vid tanken på Gud blandade sig snart en missklang i harmonien. Skulle han väl finna Honom?

Under böner och tårar genomvakade han flere nätter, tills han en morgon såg en man med förklarade anletsdrag i en sid hvit dräkt gå emot honom. Morgonrodnaden lät hans mantel skimra som af guld och band skära rosor kring hans härliga panna. Likasom om

han hade läst Sanningskärs innersta tankar, sade han:

»Gud är kärleken, och endast derigenom förenas du med honom. Det lägsta kan älska likasom det högsta.»

»Hvem är du?» frågade Sanningskär.

»Jag är Jesus, den korsfäste.»

Åter kände sig Sanningskär lugn till sinnes, ty den korsfästes ord visade ju honom vägen till det eviga lifvet. Och stilla begrundande hans ord, kände han allt djupare, att det var genom kärlek, som världen skulle pånyttfödas, och han glädde sig åt att nu hafva fått en fast utgångspunkt. Men när han närmare öfvertänkte kärlekens väsen, föll det som en slag-skugga öfver hans innersta. Hade icke han varit fylld af den renaste och ädlaste känsla för sina medmänniskors lycka, och huru hade han väl blifvit behandlad? Misskänd och föraktad, hånad och slagen hade han gått från land till land, och han vore nu på väg till sitt fädernehem för att der sluta sig inom sig själf och domna bort i ensligheten. Jesu lära vore skön, men den hade dock icke kunnat rädda hans själ från hat och bitterhet. Världen hade föraktat honom, nu föraktade han i sin ordning världen. Hans kärlek var utslocknad, och tomhet hade intagit dess plats. All den tröst, han nyss kände, var försvunnen, och med matta steg stapplade han sin väg framåt.

När han icke hade mera än en dagsresa kvar, kände han sina krafter svika. Med möda släpade han sig fram till en källa, som erbjöd honom sitt friska, klara vatten, och han drack deraf i djupa drag. Aldrig förr hade han fått en sådan dryck; det låg mildhet och styrka, värme och svalka i dess klara flöde, och i ett nu tyckte han sig hafva återvunnit sina krafter. När han reste sig upp, mötte hans ögon en annans. Det var en skön, men allvarlig qvinna, som såg på honom mildt och på samma gång förebrående, likasom tadlade hon honom, emedan han felat. Sanningskär blef på en gång tjusad af glansen från hennes underbart djupa ögon, hennes ungdomliga drag och majestätiska hållning. En ström af varma känslor genomilade hela hans väsen, hans vilja blef stark och hans sinne beröfvadt all bitterhet, när han så i stilla hängifvenhet betraktade henne. Han bad henne stanna hos honom, ty för henne ville han förtälja sitt flydda lif och hos henne erhålla den tröst, han så väl behöfde.

Hon lydde honom, lät hans hufvud sjunka ned i sitt knä, strök hans långa, ljusa lockar från hans pannan och lyssnade deltagande till hvad han sade. Och han berättade, huru han funnit mycket i verlden vara behäftadt med en lögn, som hade varit honom öfvermäktig, och han gret, gret som aldrig förr, när han talade om, huru hans sträfvan strandat mot

den menckliga fåfången och ondskan, och huru hans maka bedragit honom på hans själs ljufvaste hopp. Till slut visade han sin tröstarinna de ännu blodiga märkena efter den miss-handling, han lidit ute i verlden.

Med tankfulla blickar och ett vekt drag kring munnen lyssnade hon till hans ord och begynte derpå tala. Hon visade honom, att sanningen är lifvets högsta skatt, då den tänkes innefatta i sig all tankens klarhet och viljans renhet. Men denna kommer icke genast menniskan till del, utan genom seklers sekler sker fortgången till detta härliga mål. Till ledare på vägen dit hade den Högste utsett andar, som skulle kunna lida, men på samma gång älska, andar, som skulle offra sig för sanningen och ega intet annat än denna att sträfva för. Dessa skulle röna spott och spe af mörkrets anhängare, men de skulle dock alltid veta, att de vore den sanne gudens lärjungar och redskap, icke tidsgudens, som bygger mångformade tempel åt sig och förvanskar väsendet i sken, handling i åthäfvor. Och huru hårdt verlden än skulle behandla dem, skulle de dock kvarstanna deri, emedan de vore oundgängliga, och de skulle likna martyrer, hvilkas lif och död inneburo lärdomar, förblifvande genom sanningens otaliga sekler. Aldrig skulle de tvifla på det goda hos menniskorna, ty då skulle de tvifla på sitt eget

måls fulländning, och aldrig skulle de förlora modet, ty då skulle allt hvad de förr gjort blifva till intet.

Då hon hade slutat tala, kände sig Sanningskär pånyttfödd. Hans ögon återvunno sin forna glans och hans kropp all ungdomens spänstighet. Han var åter den kampfärdige sanningsvännen, men nu med en rik erfarenhet, som gaf honom en skarp blick, och en undergifvenhet under ett högre mål, som gjorde honom böjlig och stark på en gång. Han kastade sig ned framför den okändas fötter och bad:

»O, säg mig, du gudomliga, hvem är du?»

»Jag är *Resignationen*,» svarade hon och räckte honom sin hand, som han fattade och betäckte med kyssar.

»Blif min ledsagerska,» bad han, »och jag skall segra i lifvets strid.»

»Jag är din,» log hon mildt. »Vi skola stödja hvarandra. Om du mattas, skall jag stå vid din sida, och om du älskar mig varmt och innerligt, skall jag aldrig svika dig.»

En ousäglig frid lade sig öfver Sanningskärs väsen. Nu mera tänkte han icke på att sluta sig för sig sjelf i föräldrahemmet, utan åter draga ut, ut i verlden för att strida ljusets och sanningens kamp. Han ville dock, när han nu var så nära sitt hem, återse sina

gamla föräldrar för att säga dem, huru lycklig han var.

I dagbräckningen kommo de fram till den lilla dalen, der allt var sig likt. Det låg vårstämning öfver Guds härliga skapelse, och Sanningskär tackade den Högste, att det förunnats honom att ännu en gång återse de gamle. Dessa trädde vid hans rop fram i hyddans dörr och sågo med glädje honom återvända stark och förtröstande ur striden. Till en början hade de fruktat för, att hans hopp strandat under lifvets stormar, men de förstodo snart, att han segrat. Sanningskär och hans unga maka öfverhöljdes med smekningar af de gamle, men när dessa bådo dem för alltid stanna i deras lugna hem, sade Sanningskär:

»Det är icke rätt att, alldenstund man hårdt lidit af verldsstriden, sluta sig inom sig sjelf och tro sig icke mera kunna uträtta någonting bland människorna. Ut i vimlet måste man, ut att verka sitt lifs gerning utan att förlora modet, utan att hata. Derför skolen också icke I, mina föräldrar, stanna här i ödemarken för att grubbla öfver det onda, lifvet beredt eder. Vi skola följas åt för att derute strida och lida, men på samma gång verka den Högstes verk, Hans, som är all sannings och härlighets källa.»

Och den nästa morgonen drogo de alla med gladt mod fram på vägen, som lédde

tillbaka till människornas samqväm. När dunkel någon gång föll öfver deras ögon, talade Sanningskär om sanningens ljus, som aldrig slocknar, och när han kände sig nedslagen vid tanken på de oförrätter, som tillfogats honom, visste hans unga maka att sprida ett försonande skimmer öfver hans väsen. De bygde sig bo bland människorna, och i deras hem uppväxte en skara barn, som gingo i sina föräldrars fotspår och verkade för sanningen. Vål fingo de lida smälek, men de höllo sin moders tröstande ord i friskt minne, och visste, att deras ätt omsider skulle besegra mörkret. —

Här slutar Sanningskärs saga. Den började utanför människornas verld, men först inom den erhöll den sin förklaring och fulländning. —

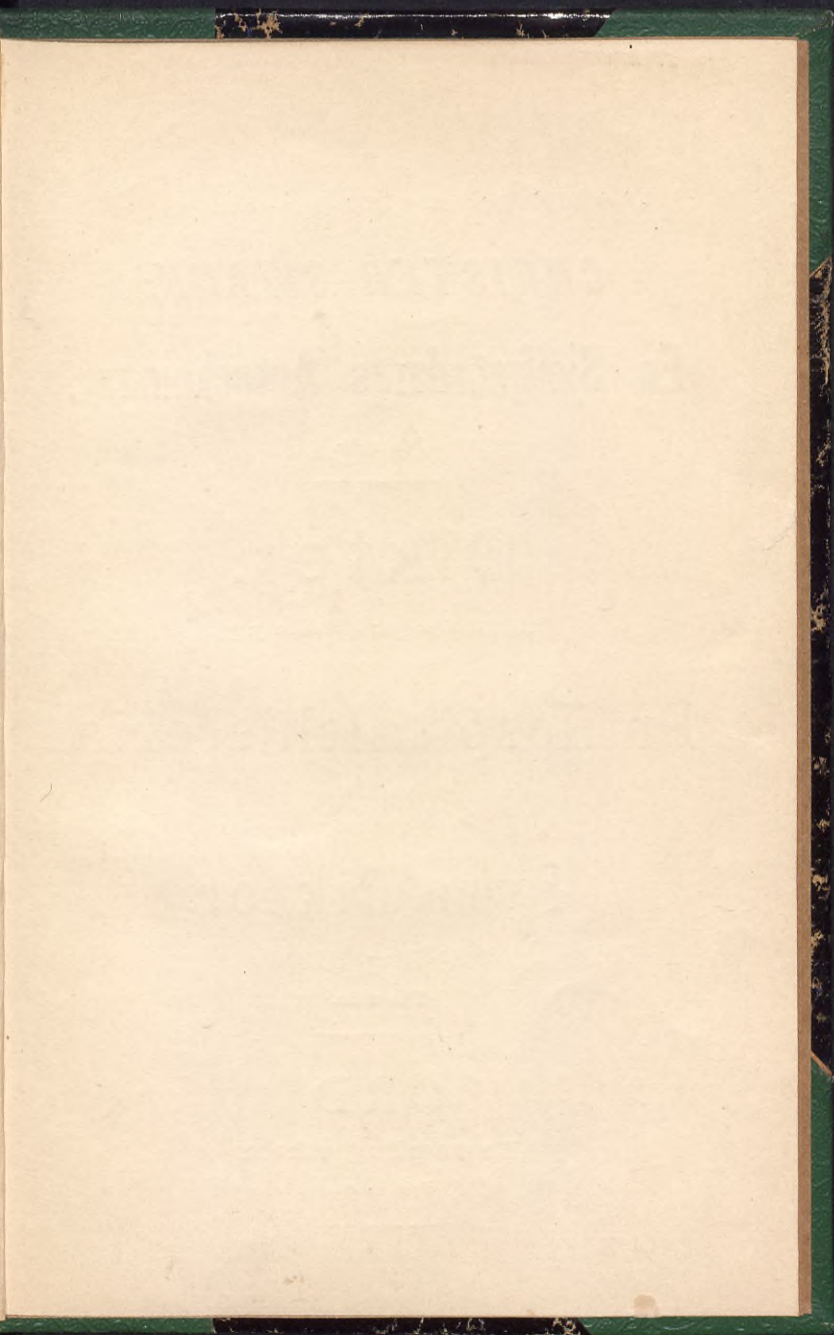
Innehåll.

Sanningskär i föräldrahemmet; hans utträde i världen	5.
Sanningskärs besök i skolan	25.
Sanningskärs besök i kyrkan	53.
Sanningskär i societeten	73.
Sanningskärs hemlif	95.
Sanningskär i utlandet; hans återvändande till föräldra- hemmet	117.

Table II

1	Introduction
2	Materials and Methods
3	Results
4	Discussion
5	Conclusions
6	References
7	Appendix
8	Index
9	Summary
10	Notes

I bokhandeln finnas att tillgå följande arbeten af

CHRISTER SWAHN:
En Sjelfmördares Anteckningar.

Pris 2 kr.

Dikter.

Pris häftad 2: 50; inbunden 3: 75.

En Hospitalshistoria.

Pris 2 kr.

Fyra Dikter.

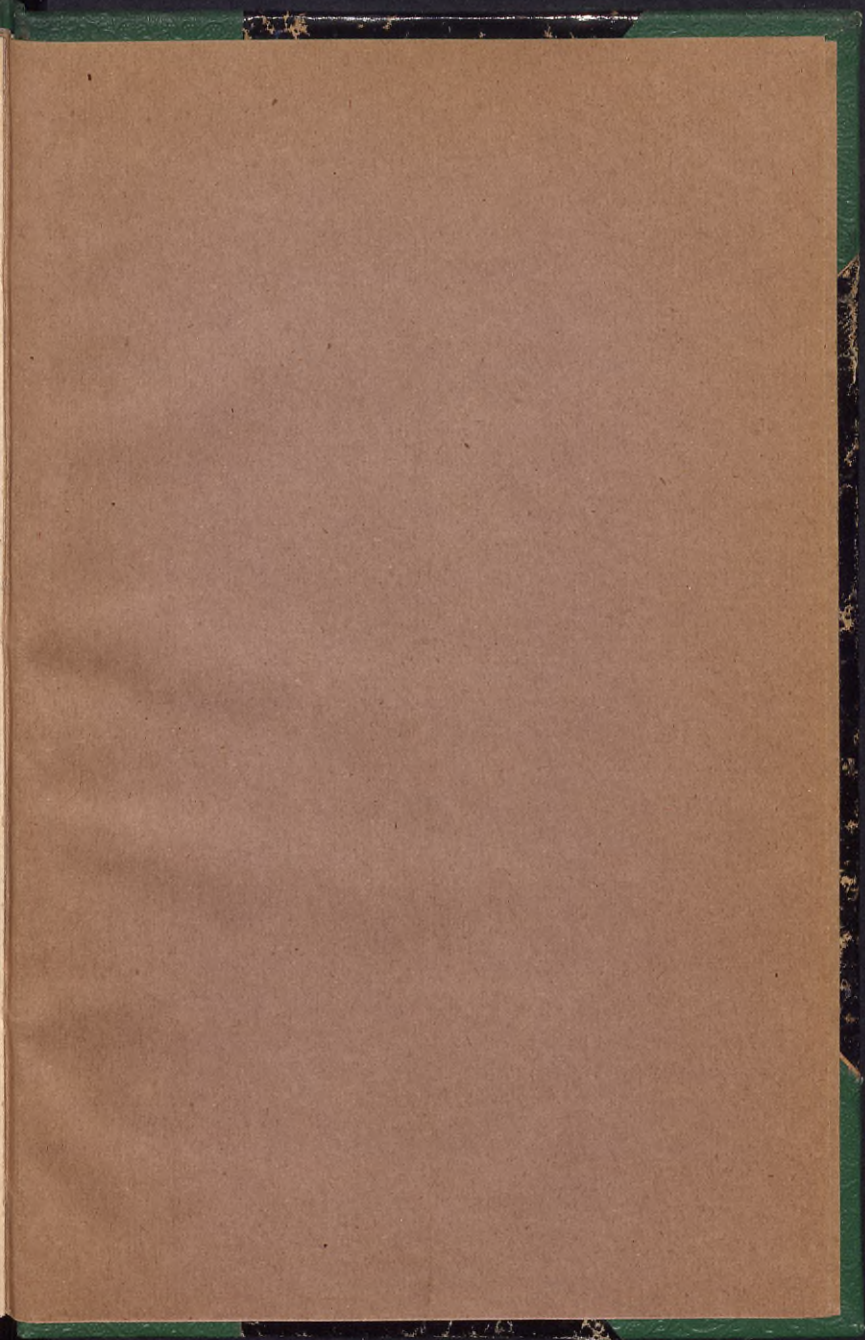
(1874—1875.)

Pris 2 kr.

ORD

En samling utkast.

Pris 1: 75.

6000195627

Göteborgs universitetsbibliotek

